

50 ročník

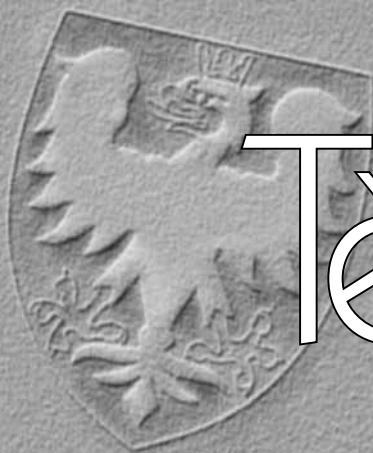
2007
ročník L

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 4

2007
ročník L

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 4

Obsah

1

Těšínská kultura v mých vzpomínkách

Libor Havlíček

4

Dějiny Těšínského Slezska 1938-1945 na stránkách Těšínska

Mečislav Borák

7

Politický a správní vývoj po roce 1945 na stránkách Těšínska

Dušan Janák

10

Spor o pohřbení apostaty v Puncově roku 1712

K 300. výročí Altranstädtské konvence

Pavel Balas – David Pindur

16

Těšínské osudy

Augustin Lipowski – Z Mostů u Jablunkova až na Ural v uniformě německého vojáka Radek Lipowski

28

Jubilující sochař

Josef Bartoň

31

Plž vřetenatka hrubá (*Vestia gulo*)

V České republice pouze na Těšínsku

Jiří Kupka

33

Města a obce Těšínska se představují

Třinec

Zuzana Gnidová

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně
Adresa redakce: Muzeum Těšínska, 737 01 Český Těšín, Hlavní tř. 15
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223, E-mail: muzeum@muzeumct.cz
Odpovědný redaktor: dr. Zbyšek Ondřeka
Výkonný redaktor: doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemnice redakce: Vlasta Byrtusová
Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc.,
Vlasta Byrtusová, prof. dr. Dan Gawrecki, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc.,
dr. Dušan Janák, Dr., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc., dr. Jaromír Kalus,
dr. Jiřina Kábrtová, doc. dr. Irena Korbelařová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,
dr. Karel Müller, dr. Zbyšek Ondřeka, doc. dr. Radim Prokop, CSc.,
dr. Pavel Šopák, Dr., Jiřina Veselská, doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.
Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava
Odevzdáno do tisku: 2. 11. 2007
Vyšlo: 14. 12. 2007
Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o., Opava
Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.
Za obsah článku zodpovídá autor.

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně, Hlavní tř. 15
nebo v jeho pobočkách ve Výstavní síni Musaion v Havířově, Dělnická 14,
v Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích, Kotulově dřevěnce
v Havířově, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově, ve Výstavní
síni Muzea Těšínska v Karviné-Fryštátě, ve Výstavní síni Muzea Těšínska
v Orlové, v Technickém muzeu v Petřvaldě.
Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat (i telefonicky) předplatné nebo
jednotlivá čísla časopisu.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 40 Kč
celoroční předplatné 160 Kč a poštovné

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě
č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992

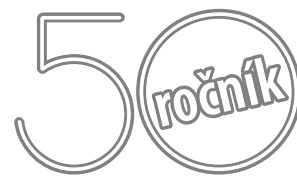
Toto číslo vyšlo za finančního příspěví Moravskoslezského kraje v rámci
Programu rozvoje muzejnictví v MS kraji.

Těšínsko 1957-2007

Vážení čtenáři.

V letošním roce uplyne 50 let od okamžiku, kdy vyšlo první číslo časopisu „Těšínsko“. Jeho zrod i další složité osudy časopisu odrážejí osudy českotěšínského muzea, které časopis vydává od jeho skromných počátků až po současnost. Z původních několika obdobných vlastivědných časopisů, které po válce na území dnešního Moravskoslezského kraje vycházely, je dnes „Těšínsko“ prakticky jediné, které nezaniklo. Udrží tradici, která se hned tak nevidí. „Těšínsko“ také dospělo, dnes se právem řadí k nemnoha uznávaným regionálním vlastivědným časopisům v České republice. Redakce se proto rozhodla připomenout nejdůležitější události a osobnosti spojené s vydáváním časopisu v uplynulých 50 letech a připravit zvláštní přílohu. Tu obdrží čtenáři ke čtvrtému číslu našeho časopisu jako jakýsi bonus letošního jubilejního ročníku. Připomenutí zaslouží zejména významné osobnosti, které se zasloužily nejen o vydávání časopisu, ale o těšínskou vlastivědu vůbec, i některé důležité události, které by neměly upadnout v zapomenutí. Ne všechny příspěvky se ale podaří v této příloze zpracovat a připravit pro otištění, ne všechno se podaří do několika stránek vměstnat. Proto jsme se rozhodli některé zajímavé „jubilejní“ příspěvky postupně uveřejňovat také na stránkách „Těšínska“ i mimo připravovanou zvláštní přílohu.

Zbyšek Ondřeka
ředitel Muzea Těšínska

Těšínská kultura v mých vzpomínkách

Libor Havlíček

Padesát let, to již je v životě člověka řádně dlouhá doba. Jelikož jsem již ještě trochu starší, mohu říci, že jsem se narodil dříve, než byl založen časopis Těšínsko. Bylo to ale jen o málo dříve; dodnes mi není jasné, zda jsem v té době dokázal už sám chodit.

Své dětství, chlapectví a středoškolská studia jsem prožil v Českém Těšíně díky tomu, že můj otec, tehdejší středoškolský profesor a jeden ze zakladatelů časopisu Těšínsko, jehož výročí v tomto roce slavíme, Mgr. Bedřich Havlíček, se v Českém Těšíně po druhé světové válce usadil. Usadil se zde proto, že dostal po válce jako čerstvý absolvent filosofie na Masarykově univerzitě v Brně na výběr pouze dvě možnosti. Fungovalo to tak, že v rámci procesu osídlování pohraničí, kterým tehdy Český Těšín bezpochyby byl, poslalo ministerstvo školství absolventům pedagogických směrů nabídku na umístění. V nabídce na umístění byly uvedeny většinou dvě možnosti; otec si vybral Český Těšín právě proto, že Těšín byl blíže jeho rodišti. Pocházel z jihovýchodního Valašska, z malého města s pěti tisíci obyvatel, z Valašských Klobouk.

Od 1. 9. 1948 byl ve školských službách a působil jako středoškolský profesor na Vyšší hospodářské škole v Českém Těšíně, Sokola Tůmy 12, již se dříve říkalo obchodní akademie a pak střední ekonomická škola. V květnu 1950 si vzal za manželku tehdejší sekretářku této školy, mou matku Vlastu Bujákovou.

Tak, jak to bylo po staletí v českých zemích, i v Těšíně to v době mého dětství bylo podobné: místní kulturu rozvíjeli nadšenci a osvětoví pracovníci; pohled zpět vždy ukáže, že tito lidé pocházeli především z učitelských řad. Ani můj otec nemohl přirozeně zůstat stranou. Ono to totiž v těch letech fungovalo tak, že redakční rada časopisu Těšínsko zasedala u nás doma po celé roky. Celý náš byt tehdy byl, pokud si pamatuji, jednou velkou pracovnou. Stovky a tisíce papírů, bulletinů, ročenek, fasciculů, brožur a knih, dva až tři trvale vypůjčené psací stroje, stoly, skříně a podlahy přeplněné listinami, to byl náš byt.

Učitelem byl rovněž blízký otcův spolupracovník v časopisu Těšínsko, a nejen v něm, pan Ladislav Báča. S mým otcem se znali již z let druhé světové války, ba dokonce z let předválečných. Pan Báča totiž učil předtím, než se přestěhoval do Těšína, právě ve Valašských Kloboukách, v rodišti mého otce. Jelikož se oba tito muzejní nadšenci znali již z minulosti, není divu, že se po příchodu druhého z nich do Těšína velice rychle dali dohromady a začali působit společně v těšínském muzejnictví a kultuře. Možná právě panu Báčovi muzeum děkuje za to, že existuje v podobě, v jaké existuje. Pan Báča dával dohromady muzejní sbírky a začal vydávat Zprávy Okresního muzea v Českém Těšíně, což vše probíhalo ještě v první polovině padesátých let. Nejméně od roku 1954 se pak již oba

dva podílejí na pravidelné muzejní a publikační činnosti, která předcházela samotnému založení časopisu Těšínsko. Já sám jsem pana učitele Báču ale znal jen málo. Vím však, že hodně s mým otcem spolupracoval kromě Těšínska i na jiných aktivitách. Když byl prováděn např. počátkem šedesátých let komplexní etnografický průzkum v obci Písku a okolí, byl to pan Báča, který svými kresbami dokázal zachytit dnes již neexistující lidovou architekturu. Jeho práce kreslíře či malíře se stala neoddělitelnou součástí těšínské kulturní a lidové tradice, jeho zásluhy z let padesátých se budou zřejmě vždy připomínat. Potkával jsem jej v Těšíně velice často, vzpomínat jsem na něj ale začal až později. Mladý člověk si málo uvědomuje hodnoty svého okolí.

Z dalších otcových spolupracovníků na časopisu Těšínsko si pak vzpomínám zejména na pana Huberta Laštůvku. Byl členem redakčního kruhu časopisu Těšínsko, a výjimečně se nejednalo o učitele. Hubert Laštůvka byl totiž dříve ředitelem Občanské záložny v Českém Těšíně, později ředitelem státní spořitelny. Byl u nás doma pravidelným hostem. Vysoký, seriózní pán, který mé matce, jak si vzpomínám, při příchodu a odchodu vždy líbal ruku. Když jsem jej začal vnímat, byl již v důchodě. Vyšší postava, srdečnost sama. Jeden z velmi dobrých přátel mých rodičů.

Vedle redigování časopisu Těšínsko měl můj otec rovněž celou řadu dalších aktivit. V šedesátých letech, na které si vzpomínám, připravoval spolu s dalšími nadšenci mnoho vzdělávacích přednášek. Byly to přednášky muzejní, osvětové, školské, byly to celé cykly

přednášek doprovázené promítáním diafilmů a diapozitivů. Nebylo to často jednoduché. Každou chvíli byl problém s promítačkou, s výrobou diapozitivů, novou technologií na trhu tehdy byly diaprohlížečky a pomalu se začaly prodávat diakotoučky.

Otec sepsal řadu textů v rozsahu 5 – 10 stran; spolu s diapozitivy to vydalo tak na přednášku v délce 1 – 1,5 hodiny. Psal o kultuře řecké, římské, africké, indiánské či o kultuře Předního východu, psal o nových vědeckých poznatcích, o nových archeologických nálezích a vytvořil řadu a řadu dalších přednášek. Diapozitivy k nim si nechával vyrábět. Dodnes jsou tyto diapozitivy uloženy v muzejních sbírkách, kam je později věnoval, a to nejen v muzeu v Těšíně, ale také na jihovýchodním Valašsku. Až tam totiž kromě Těšínska sahala otcova přednášková činnost padesátých a šedesátých let.

Snad dodám, že bohatá osvětová přednášková činnost tehdy probíhala pod záštitou různých spolků, byla to např. vlastivědná společnost pod názvem „Karvinský historický klub“, kde také přednášel další otcův známý pan Ota Harok, Jindřich Benatzky a jiní, anebo to byla tzv. Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí, která měla v Těšíně pobočku, jejímž tajemníkem byl můj otec. Těch různých kulturních spolků bylo ovšem v těch letech mnohem více. Již počátkem šedesátých let to byl také Klub přátel umění při Osvětové besedě v Českém Těšíně, později existovala např. pod ONV, odborem školství a kultury tzv. Okresní rada lidového vzdělávání a další a další. Klub přátel umění v Českém Těšíně organizoval v době mého dětství také pravidelné jarní řady

*Autor článku (uprostřed)
Libor Havlíček,
zleva L. Báča, B. Čepelák
a B. Havlíček
soukromý archiv*

koncertů, jejichž předplatiteli mí rodiče také automaticky byli; když jsem odrostl, rovněž jsem se těchto koncertů několikrát zúčastnil.

Přednášky pokračovaly celé popisované desetiletí a po složitých politických procesech ve společnosti spojených s rokem 1968 pokračovaly dále, tentokrát pod hlavičkou v lednu 1969 založené Matice slezské, členem jejíhož výboru otec také byl.

Mám také dojem, že to bylo v šedesátých letech, kdy vznikl v Těšíně tzv. „Filmový klub“. Také při jeho vzniku stál můj otec. To vím, jelikož jsem se díval v Těšíně v kině na filmy přímo z promítací kabiny, a to vždy po tu dobu, než se tam zaměstnanci dohodli s mým otcem na dalších filmech, které do promítání tohoto klubu objednájí a uvedou. Mám to v paměti velice zřetelně, jelikož se jednalo o filmy mládeži nepřístupné a já jsem z nich vždy kousek mohl vidět, i když jsem jim nerozuměl; byl to však zážitek!

K důležitým aktivitám mého otce náležela také příprava na různé výlety a zájezdy. Na jednom z prvních míst byly přirozeně školní výlety pořádané střední ekonomickou školou, kde otec působil. Pravidelně jsem se jich jako chlapec zúčastňoval, jelikož otec tyto výlety jako třídní profesor sám organizoval a řadu jich doprovázel. Byly to dvou až pětidenní zájezdy s nabitým kulturním programem, s cílem poznávání všech našich význačných kulturních a historických památek.

A tak studenti z Těšína jezdili poznávat svět a já s nimi: jižní Čechy se všemi hrady a zámky, severní a střední Čechy, samozřejmě celá Morava a také veliký kus Slovenska. A Praha. Tam všude jsem byl několikrát, tam všude po cestě dělal otec průvodce a celé hodiny vyprávěl a vyprávěl a podával informace. Mohu připomenout, že jeho žáci mu ve škole říkali „chodící encyklopedie“. Fungovalo to tak, že když ta dotyčná středoškolská třída, ve které na střední ekonomické vždy výrazně převažovala děvčata, vyšla po hodinové prohlídce zámku ven na zámecký dvůr, celá se kolem svého třídního seskupila a on pak pokračoval z hlavy ještě alespoň dvacet minut v doplňujícím historickém výkladu. Měl vždy co dodat, vždy co doplnit a rozvinout. Ať jsme byli kde jsme byli, v takovém či onakém městě, na takovém či jiném zámku anebo hradě.

Těch zájezdů organizoval ovšem otec celou řadu také mimo vlastní oblast školství. Jednou jsem se s ním zúčastnil také vícedenního zájezdu organizovaného přes některý kulturní spolek právě v Mostech u Jablunkova, jindy to byl zájezd pro učitele a jejich děti. Později, to bylo již v letech sedmdesátých, se jelo také jednou

*Bedřich Havlíček
Archiv Muzea Těšínska*

na osm dní do Drážďan a okolí anebo na asi pět dní do Maďarska. Zájezdové poznávací aktivity patřily neodlučitelně k městské těšínské kultuře. Byla jich opravdu celá řada. Každý zájezd byl však dopředu podrobně vypracován a naplánován, každý sledoval naše kulturní památky, ke každému se musel vypracovat podrobný časový a poznávací plán. Jeden anebo dva ty plány se mi dodnes dochovaly.

Koncem desetiletí, bylo to roku 1969, se stal otec spoluzakladatelem národopisných slavností v Dolní Lomné, o čemž již bylo v Těšínsku hodně napsáno. Pamatuji si to také, jezdíval jsem tam s rodiči jako chlapec pravidelně. A tam jsem poznával kromě paní Jiřiny Králové, paní profesorky Ruskové, pana profesora Ruska, pana učitele Boleslava Slováčka a řadu dalších obyvatel Těšína, okolí, a také různé kulturní pracovníky, kteří přijížděli až z Prahy. Ti odborníci z pražských kulturních ústavů totiž u nás doma v době průběhu slavností také spali! Tak se šetřily náklady na ubytování a má matka musela vždy to uklízení na počest národopisných slavností zdarma oddřít. Tak také to patřilo k těšínské kultuře.

Snad i proto nemohu na kulturní aktivity šedesátých let dvacátého století v Českém Těšíně zapomenout. Sedmdesátá léta pak byla jiná. To jsme již nebyli děti, to jsme již dospívali. Jak řekl ve svém pozdním věku jeden proslulý novinář třicátých let 20. století Salo Flohr: „Na to jsem ještě příliš mlád, abych na to vzpomínal“, tak také já se ještě necítím být dostatečně starý, abych mohl na sedmdesátá léta v Českém Těšíně vzpomínat. To patří budoucnosti.

Dějiny Těšínského Slezska 1938-1945 na stránkách Těšínska

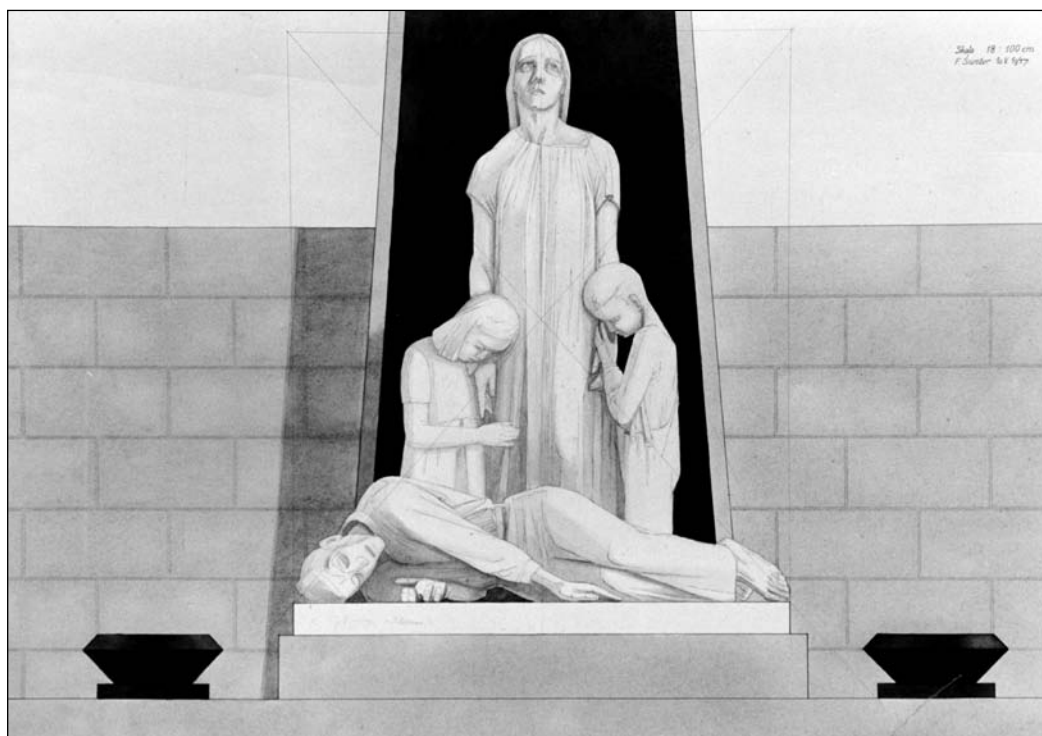
Mečislav Borák

Období od konce první Československé republiky do konce druhé světové války trvalo sice jen něco přes šest a půl roku, ale poznamenalo obyvatele Těšínska natolik, že je dodnes předmětem značného zájmu veřejnosti i historiků. Během celé této doby bylo české Těšínsko rozděleno na dvě části, které se vyvíjely samostatně: okresy Český Těšín a Fryštát byly na necelý rok připojeny k Polsku a poté se staly součástí Německé říše, zatímco okres Frýdek sdílel protektorátní osudy zbytku českých zemí.¹ Tomu odpovídala i skladba článků v *Těšínsku*, v nichž se válečná problematika začala objevovat až s mírným zpožděním. Nepočítáme-li drobné zprávy o pomníku sovětské armádě v Pudlově, zmínku o osvobozování bohumínské drátovny či ukázky z knížky Arnolda Zweiga o válečném osudu českotěšínské židovské rodiny Huppertů, byly prvními hlubšími příspěvky až články F. Crkovského o násilnostech okupantů vůči Čechům v Místku a o celkové situaci v tomto městě na počátku okupace, zveřejněné v 8. a 9. čísle v červenci a v září 1959. Jedním z prozatím posledních článků na válečné téma je přehled vývoje v letech 1938-1945 ve sjednocené obci Suchá od M. Boráka, zveřejněný ve 2. čísle roku 2005. V době, jež mezi těmito dvěma daty uplynula, zveřejnilo *Těšínsko* více než stovku

odborných článků i drobnějších postřehů a vzpomínek na válečné téma. Je potěšitelné, že starší generace badatelů, jakými byli např. František Crkovský, Bohuslav Konečný, Vladimír Škuta, Valentin Valeček, Emil Vávrovský, František Mainuš a zvláště mimořádná osobnost Andělína Grobelného, našla své pokračovatele i v současnosti, jak o tom svědčí práce mladých historiků Marka Skýpaly, Martina Juřici či Tomáše Adamce.

Časopisy jsou do značné míry zrcadlem své doby, což o zobrazení nejnovějších dějin platí dvojnásob. Proto i okupační témata článků v *Těšínsku* podléhala jistým proměnám, kdy svou roli hrála „kulatá“ výročí osvobození a jiných významných událostí včetně výročí založení měst a obcí. V šedesátých letech vznikla řada článků (i drobných svědectví) o osvobozovacích bojích v roce 1945 i první pokusy o zachycení odbojového a partyzánského hnutí, zprvu mapující protektorátní oblasti Beskyd s přesahem na oblast Ostravska a Místek. Odpovídalo to dobovému zájmu o dějiny protektorátu, historie okupovaných oblastí českých zemí nebyla v centru pozornosti. Postupně se však začaly objevovat zasvěcené články i o této části Těšínska. S nástupem normalizace se příliš zdůrazňovala úloha komunistického

Návrh na pomník životické tragédie, 1947, F. Šwider
Soukromá sbírka

a východního odboje, i když se objevilo i několik článků zachycujících širší odbojové spektrum či každodennost okupačního života. K zajímavostem patří, že tu v roce 1974 ukryta pod zkratkou publikovala i tehdy politicky nežádoucí autorka Nina Pavelčíková, jež pod svým jménem vystoupila až počátkem roku 1987. Uvolnění po změně režimu přineslo tematickou pestrost článků, jež připomínaly některá dříve tabuizovaná témata, např. válečné zločiny sovětského režimu, západní odboj, nekomunistické složky domácího odboje a některé jeho významné představitele. Zkusme se nyní aspoň letmo podívat, co všechno *Těšínsko* o válce a odboji zaznamenalo.

Pomnichovskou situací a počátky nacistické okupace se kromě již zmíněného F. Crkovského zabýval i B. Konečný, který sledoval změny hranic a počátky okupace Frýdecka, nebo E. Vávrovský, dokumentující střetnutí československé armády s okupanty v Místku. Předmětem pozornosti byly ilegální přechody hranic přes Těšínsko do Polska s cílem účasti v zahraničním odboji. Zvláště přechod Ludvíka Svobody v podání E. Vávrovského vyvolal již v roce 1972 kritiku, završenou až o třicet let později rozbohem celé události od M. Skýpaly; ten rovněž popsal, jak přešli ministři Bechyně a Šrámek. Úmysly těšínských Němců v letech 1938-1939 se blíže zabýval A. Grobelný, který představil Český Těšín jako sídlo německé iredenty, sledoval snahy o začlenění Bohumína do Říše či úlohu zástupce Šlonzáků dr. W. Harbicha. Podobně B. Gracová zmapovala obraz Těšínska v říšském tisku v letech 1938-1939 a blíže popsala incident v Mostech u Jablunkova v srpnu 1939, který předznamenával válečný útok Německa. Období polského záboru Těšínska kupodivu připomíná jen několik drobností, např. relace o incidentu na Malém Polomu od M. Boráka, jiné zmínky obsahují větší studie o historii Českého Těšína či o pomnichovském vývoji Karvinska od A. Grobelného. Ten zveřejnil i přehled okupačního vývoje v Třinci, další přehled zpracoval E. Vávrovský o Frýdku-Místku, N. Pavelčíková o Hnojníku a M. Borák o Suché.

Charakteristiku okupačních poměrů z hlediska válečné výroby podal na příkladu roku 1943 A. Grobelný, který popsal i nacistické plány na zřízení odersko-dunajského průplavu. Sociální dopady okupace se zabývala B. Gracová v článcích o válečném zásobování obyvatel Těšínska nebo o boji úřadů s prostitutí; spodobnila rovněž průběh nacistické propagační akce „V“ a nastínila tragický osud těšínských Romů. Vylíčení stejně tragického osudu těšínských židů až na dílčí zmínky (např. v článku J. Klenovského o těšínských

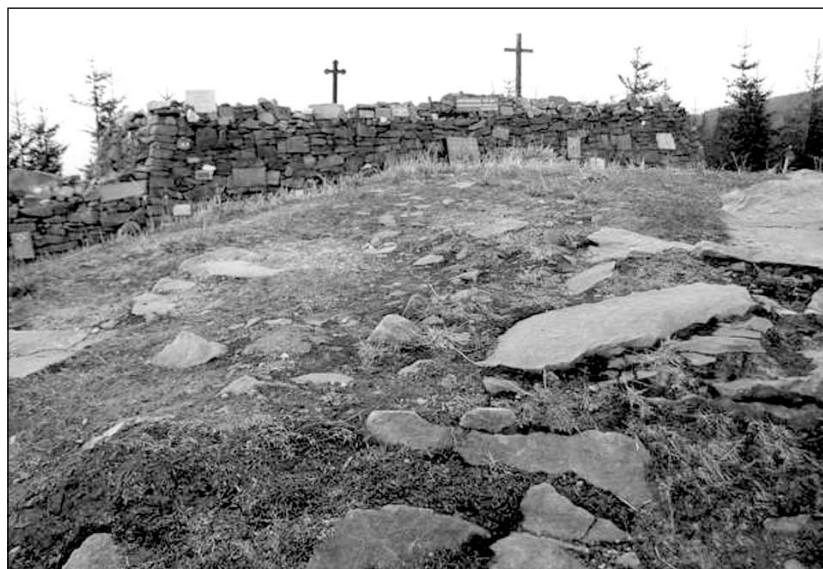

*Památník životické tragédie
Foto Aleš Milerský*

židovských památkách) bohužel chybí. Značné množství článků je naopak věnováno každodennosti okupačního života. Skutečným místem této drobnokresby konkrétních lidských osudů v okupační realitě byl A. Grobelný, jeho články se týkaly např. vývoje stavebních družstev v Bohumíně, krádeží potravinových lístků, některých politických postojů obyvatel, příběhů zrádců a vyděračů i statečnosti obyčejných lidí, dvou polských učitelů z Těšínska ve Švýcarsku, poštovního razítka z počátku okupace Frýdku apod. Okupační působení Národního souručenství v Místku popsal T. Adamec, o přípravách nacistů na zničení zdejšího průmyslu před ústupem se zmínila M. Babincová.

Mnohé články si všimají obětí nacistické perzekuce. Podrobné přehledy E. Vávrovského zachytily perzekuci na Karvinsku a Jablunkovsku,

*Ivančena, Lysá hora,
skautský pomník, 1946*

Pomník partyzánů
na Morávce, M. Zet, 1968
Foto Jan Byrtus

jiný přehled vyhotovil F. Mainuš pro okresy Karviná a Frýdek-Místek, v nichž zachytil i památná místa odboje. Likvidačním akcím v Životicích nebo u jámy Barbora v Karviné se věnoval M. Borák, mistrovské dílo obširných životopisných medailónků českých učitelů z Těšínska zahubených nacisty vytvořil V. Valeček. Postavení sovětských válečných zajatců v dolech a závodech na Těšínsku popisovali B. Heckel a J. Steiner, tábory pro Poláky se zabývali M. Borák a A. Grobelný, který podal i přehled nacistických věznic na Těšínsku. Historii těšínského Stalagu VIII B podrobně zmapoval F. Mainuš, verše anglických zajatců tohoto tábora publikovali M. a J. Malurovi. Neznámá fakta o povraždění polských zajatců z Těšínska v Sovětském svazu (Katyň, Charkov, Tver) zdokumentoval M. Borák.

Patrně nejvíce článků bylo věnováno odboji proti nacistům a partyzánskému hnutí. Nejčastěji se tak dělo na příkladech z Beskyd, zvláště z Morávky, o níž psala M. Hružková už v roce 1959 a další články přidali V. Škuta a zvláště E. Vávrovský, později též Z. Jelínek. Partyzánům v Těšínských Beskydech se věnovali H. Macurová a R. Prášil. Spojení oddílu Jan Žižka Moravskoslezský s Rychvaldem připomnul F. Vystrčil, o odboji mládeže na Frýdecku psal E. Vávrovský, o polském odboji ZWZ-AK

A. Grobelný a zvláště V. Godula, který pojednal i o obětech tohoto odboje. Četné portréty představitelů komunistického odboje zpracoval zvláště A. Mainka, ale též E. Vávrovský, k počátkům komunistického odboje se vyjádřili A. Grobelný a B. Gracová. K historii českého vojenského odboje se vztahují články M. Skýpaly o škpt. Chýlkovi a M. Juřice o pamětech generála Vicherka. Skautský odboj připomněl L. Čermák, dílčí portréty odbojářů uvedli S. Vincour, O. Marek, O. a J. Šterba. Ohlas Slovenského národního povstání zaznamenala N. Pavelčíková. Portréty účastníků zahraničního odboje na východě psali zvláště V. Škuta, V. Vlk, a P. Herc, účast vojáků z Těšínska v boji u Dunkerque podrobně doložili J. Šafarčík a O. Malíř, činnost letců na Západě načrtli M. Borák a S. Vincour. Přehled o osvobození Těšínska napsal E. Vávrovský, o osvobození Frýdeckomístecka J. Kovář.

Je zřejmé, že i když se články *Těšínska* snaží pokrývat co nejširší rozsah témat, čekají dosud mnohá z nich na své autory. Zpracování témat okupace a války se ukáže v poněkud příznivějším světle když vezmeme v úvahu, že většina autorů *Těšínska* publikuje též v dalších regionálních časopisech a periodikách, zvláště ve *Studiích o Těšínsku*, *Slezském sborníku*, *Časopise Slezského zemského muzea-série B* (z polských např. *Zwrot a Kalendarz Śląski*).²

POZNÁMKY

¹ Nejnovější pokus o nástin vývoje v tomto období viz Borák, Mečislav: Těšínské Slezsko v rámci okupovaného pohraničí v letech 1938-1945. In: Historie okupovaného pohraničí 1938-1945. Sv. 11. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Albis international 2006, s. 83-135.

² Prozatím nejúplnější přehled článků poskytuje komentovaná bibliografie Borák, Mečislav: Česká historiografie k dějinám Těšínska za druhé světové války (1939-1945). In: Stan i potrzeby badań nad dziejami Śląska Cieszyńskiego. Pod red. I. Panica. Cieszyn, Polskie Towarzystwo Historyczne, Oddział w Cieszynie 2000, s. 106-118.

Politický a správní vývoj po roce 1945 na stránkách Těšínska

Dušan Janák

Ve vlastivědných časopisech nepatří politické otázky a správní změny k frekventovaným tématům, což je na první pohled zřejmé i na stránkách Těšínska, a to i za posttotalitního komunistického režimu do roku 1989. Ve zvolna se liberalizující atmosféře 60. let se články s touto tematikou prakticky nevyskytovaly, v období tzv. normalizace se objevovaly především v podobě povinných ideologických „úvodníků“ k výročí komunistického převratu v únoru 1948 a bilancování volebních programů na Karvinsku. Teprve v 80. letech se na stránkách Těšínska setkáváme s některými materiálovými články k politickému vývoji do roku 1948, resp. 1949, ale i později.¹ Do roku 1989 byl také v Těšínsku publikován pouze jeden obecnější přehled územního a správního vývoje v okrese Karviná od poloviny 19. století do roku 1970.² Jednou z příčin tohoto stavu zřejmě bylo zastoupení politické a správní problematiky v příspěvcích k historii a současnosti jednotlivých měst a obcí i okresů Karviná a Frýdek – Místek publikovaných ve Studiích o Těšínsku.³

Po listopadu 1989 se příspěvky soustřeďují na tabuizovaná témata či zajímavé události a dokumenty. V letech 1945 – 1948 to byla např. polská potravinová pomoc v červnu 1945, hlášení okresních kriminálních ústředí v Českém Těšíně a Fryštátě z léta 1945 o situaci na

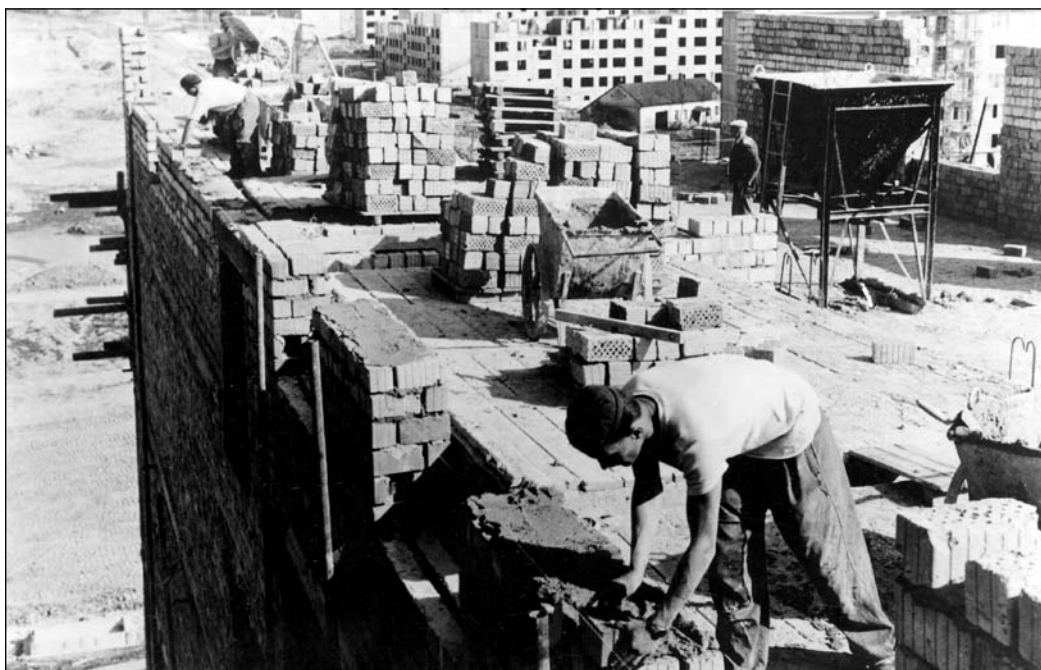
Těšínsku, střetnutí s banderovci v hostinci A. Bebka v Morávce v roce 1947 nebo činnost Římskokatolické farnosti Karviná-město v letech 1945 – 1948.⁴ Období totalitního režimu (1948 – 1956) připomínají články o táboře nucených prací v Třinci v letech 1949 – 1951, komunisty organizované pouti na Velehrad na podporu tzv. Katolické akce v roce 1950 či průběhu měnové reformy v roce 1953 na Frýdecko – Místecku.⁵ Pozornost byla věnována i událostem z let 1968 – 1969,⁶ osudům bývalého národně socialistického poslance Františka Uhlíře v emigraci nebo srovnání výsledků parlamentních voleb v letech 1946 a 1990 jako indikátoru politického smýšlení obyvatelstva jednotlivých obcí na Těšínsku.⁷ Naproti tomu územního a správního vývoje se dotkly jen okrajově některé články zachycující buď dobové kuriozity (např. výběr názvu pro Havířov) nebo naopak území Těšínska v širších geografických souvislostech.⁸

Součástí demokratického politického systému jsou i zájmové skupiny a organizace, které v totalitní režim zlikvidoval a nahradil masovými organizacemi, sloužícími jako „převodové páky“ komunistické strany. V první polovině 60. let se příležitostně objevily články např. o činnosti Československého svazu tělesné výchovy, Československého červeného kříže nebo masových organizací na dole Prezident

*Radnice a Kulturní dům
v Orlové
Foto Aleš Milerský*

*Výstavba Havířova
Foto Věněk Švorčík*

Gottwald, činnosti Československého svazu mládeže na Karvinsku do roku 1960 byl věnován i poměrně obsáhlý příspěvek z roku 1986.⁹ V polistopadovém období se zájem historiků i amatérů zákonitě zaměřil na komunistickým režimem potlačované organizace a jejich představitele, jako byl poúnorový vývoj Sokolské župy Těšínské Jana Čapka z Orlové, životní osudy jejího dlouholetého činovníka Václava Cepka nebo organizátora českotěšínského Junáka Oty Gavendy, ale objevily se i články o počátcích sportovního létání na Těšínska v poválečných letech nebo vzniku cyklistického Závodu družby na sklonku 50. let.¹⁰

Samostatnou kapitolu představuje národnostní politika a interetnické vztahy. O postavení polské menšiny a česko – polských vztazích na Těšínsku pojednávaly do roku 1989 vesměs jen příležitostně články k výročí československo – polské smlouvy a vzniku PZKO v roce 1947,¹¹ následně však byly pouze bilancovány česko – polské pohraniční vztahy v rámci Euroregionu Těšínsko a činnost Kongresu Polaków w Republice Czeskiej – Kongresu Poláků v České republice v 90. letech.¹² Nově se v tomto desetiletí na stránkách Těšínska objevily i články věnované slovenské menšině jako svébytné národní pospolitosti zdejšího regionu.¹³

*Výstavba sídliště Riviéra,
Frýdek-Místek, 1975
Foto Jan Byrus*

*V jeslích v Havířově, r. 1960
Foto Josef Solnický*

Politické a správní problematice od roku 1945 do současnosti tedy zatím nebyla v Těšínku věnována soustavnější systematická pozornost. Vedle již zmíněného vlastivědného charakteru časopisu a vydávání Studií o Těšínku to bylo dáno i tím, že podstatnou část výzkumů soudobých dějin Těšínska realizují historická a společenskovědní pracoviště Slezské univerzity v Opavě, Slezského ústavu SZM v Opavě i Ostravské univerzity a jeho výsledky jsou

publikovány v odborných periodikách i samostatných sbornících a monografiích. Je proto potěšitelné, že vedle především opavských badatelů (např. M. Boráka, D. Janáka, J. Mašaty či R. Prokopa) publikovali řadu článků také odborníci z regionálních pracovišť (např. K. Stenclá, P. Juřák aj.), kteří by mohli v příštích letech přiblížit čtenářům výsledky nových výzkumů zahrnujících i politický a správní vývoj na Těšínku po roce 1989.

POZNÁMKY

- 1 Např. série článků Vlastislava Kuchaře: Průběh národní a demokratické revoluce v politickém okrese Fryštát (1944 – 1946). Těšínsko (T), 26, 1983, č. 2, s. 1-2, 17 a obálka; K únorovému vítězství pracujících na Karvinsku. T, 27, 1984, č. 1, s. 1-3; Okres Český Těšín v období národní a demokratické revoluce do voleb v květnu 1946. T, 28, 1985, č. 2, s. 1-4; Cesta k únorovému vítězství pracujícího lidu v politickém okrese Č. Těšín. T, 28, 1985, č. 4, s. 1-4. – Bogar, Karel – Tomolová, Věra: Příspěvek k historii mírových iniciativ v okrese Karviná a Frýdek – Místek. T, 22, 1989, č. 1, s. 1-3. – Srov. též Janák, Dušan – Jirásek, Zdeněk: Nejnovější vývoj (od r. 1945). In: Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu. Opava 1991, s. 283.
- 2 Plačková, Magda: Správní vývoj okresu Karviná 1849 – 1970. T, 18, 1975, č. 1, s. 10-11. Následně Rebrová, Alexandra: Územní a správní vývoj okresu Karviná od roku 1945. In: Studie o Těšínku. 12. Český Těšín 1985, s. 103-139.
- 3 Janák, Dušan – Jirásek, Zdeněk: Nejnovější..., s. 279 – 280, 292 – 293.
- 4 Srov. Janák, Dušan – Jirásek, Zdeněk: Nejnovější..., s. 283. – Borák, Mečislav: Humanitární akce nebo provokace? Polská potravinová pomoc Těšínku v červnu 1945. T, 40, 1997, č. 1, s. 10-14. – Borák, Mečislav: Dvě zprávy o Těšínku v roce 1945. T, 39, 1996, s. 29-30. – Stenclá, Kateřina: K historii Římskokatolické farnosti Karviná – město v letech 1945 – 1948. T, 43, 2000, č. 1, s. 26-28.
- 5 Janák, Dušan: Tábor nucené práce v Třinci. T, 42, 1999, č. 3, s. 12-16. – Juřák, Petr: Měnová reforma v roce 1953 na Frýdecko – Místecku. T, 45, 2000, č. 3, s. 25-29. – Juřák, Petr: Akce „Velehrad“. T, 46, 2003, s. 29-30.
- 6 Jiřík, Karel: Co se projednávalo na tajné schůzce katovických a ostravských komunistů v Cieszyně 3. – 4. 5. 1968. T, 41, 1998, č. 4, s. 10-13. – Liszok, Daniel (upr. Nina Pavelčíková): Z historie Havířova v letech 1968-1969. T, 47, 2004, č. 3, s. 20-27.
- 7 Srov. Janák, Dušan – Jirásek, Zdeněk: Nejnovější..., s. 283. – Čelovský, Bořivoj: Otec „Yuhla“. František Uhlíř v poválečné emigraci. T, 41, 1998, č. 4, s. 13-15.
- 8 Müller, Karel: O název nového města. T, 33, 1990, č. 3, s. 5-6. – Prokop, Radim: České Těšínsko z pohledu geopolitického po pětadesáti letech existence. T, 38, 1995, č. 3, s. 9-12.
- 9 Turoň, J.: Z činnosti ČSTV na Českoslezsku. T, 5, 1961, č. 16-17, s. 24-25. – 50 let Dolu Prezident Gottwald 1911 – 1961. T, 5, 1961, č. 20, s. 22-24, 30-39. – Šigutová, Z.: Činnost ČsČK v okrese Karviná po roce 1945. T, 9, 1966, č. 2, s. 26-27. – Dostál, Pavel: Mládežnická organizace na Karvinsku v letech 1945 – 1960. T, 29, 1986, č. 4, s. 1-9.
- 10 Janák, Dušan: Sokolská župa Těšínská Jana Čapka z Orlové po únoru 1948. T, 35, 1992, č. 4, s. 13-15. – Zahradník, Jaroslav: Václav Cepek. T, 40, 1997, č. 4, s. 25-27. – Vincour, Stanislav: Ota Gavenda, organizátor českoslezského Junáka. T, 39, 1996, č. 3, s. 30-31. – Firla, Vilém: Spojené aerokluby Těšínska. T, 36, 1993, č. 2, s. 25-27. – Firla, Vilém: První poválečná léta v činnosti spojených aeroklubů. T, 38, 1995, č. 2, s. 19-23. – Vincour, Stanislav: Počátky závodu družby. T, 40, 1997, č. 3, s. 31.
- 11 Za připomenutí stojí článek Květy Kořalkové: Těšínsko a 10. březen 1947. T, 31, 1988, č. 3-4, s. 21-23.
- 12 Prokop, Radim: Český Těšín a Euroregion Těšínské Slezsko. K osmdesátému výročí samostatného města a rozdělení Těšínska. T, 43, 2000, č. 2, s. 10-16. – Mašata, Jiří: Kalendář česko-polských pohraničních vztahů na Těšínku v letech 1990 – 1999. T, 43, 2000, č. 2, s. 17-21. – Stenclá, Kateřina: Kongres Polaków v Republice Czeskiej – Kongres Poláků v České republice. T, 47, 2004, č. 2, s. 31-32.
- 13 Jedná se o Prokop, Radim: Ke kulturnímu životu Slováků v Karviné. T, 33, 1990, č. 1, s. 26-27. – Prokop, Radim: Slovinci jako národní pospolitost Těšínska. T, 40, 1997, s. 9-16.

Spor o pohřbení apostaty v Puncově roku 1712

K 300. výročí Altranstädtské konvence

Pavel Balas - David Pindur

Evropské dějiny počátku 18. století jsou poznamenány vedle úspěšného vytlačování Turků z Podunají císařskou armádou pod velením Evžena Savojského také několika dalšími vleklými a krvavými válečnými konflikty. Zatímco západní Evropu a zejména habsburský dvůr zaměstnávala válka o dědictví španělské s Francií, evropský sever a východ byl proměněn v bojiště tzv. severní války (druhé severní války) mezi Švédskem na straně jedné a koalicí Dánska, Saska, Polska a později zejména Ruska na straně druhé. Po počátečních úspěších protišvédské koalice se po bitvě u Narvy karta obrátila v prospěch Švédska. Když švédské vojsko vedené mladým panovníkem Karlem XII. vpadlo roku 1701 do Polska, nikdo ještě netušil, že tato válka přinese plody slezským protestantům. Karlu XII. se podařilo sesadit saského kurfiřta Augusta II. Silného z polského trůnu, roku 1706 vytlačily skandinávské jednotky saské vojenské oddíly z polského království a zahájily útok na Sasko. August II. již nedokázal odolávat švédskému tlaku a mírem v malé obci Altranstädtu nedaleko Lipska se zřekl polské koruny v prospěch Karlova spojence, poznaňského vojvody Stanislava Leszczyňského.¹ Mírových jednání

v saském Altranstädtu (západně od Lipska) využili také slezští protestanté a obrátili se na krále Karla XII. jako garanta náboženských práv, které Slezsku zaručoval Vestfálský mír z roku 1648. Švédský panovník našel pro jejich náboženské zájmy dostatečnou dávku pochopení a zažádal pod pohrůzkou vypovězení války císaře Josefa I. o dodržení této úmluvy. Císař, zaměstnaný válkou o španělské dědictví ale i pacifikací uherského povstání pod vedením Františka II. Rákócziho, i přes rezolutní protest papežského nuncia ve Vídni požadavku Karla XII. vyhověl. Altranstädtská konvence, uzavřená 1. září 1707, se tak stala významným mezníkem v náboženském vývoji Slezska. Na jejím základě bylo protestantům ve Slezsku vráceno 121 kostelů. Díky tzv. exekutivnímu recesu Josefa I. ze dne 8. února 1709 bylo dále slezským luteránům dovoleno vybudovat šest nových, tzv. „milostivých“, kostelů, z toho pět na území Dolního Slezska (v Jelení Hoře, Kamenné Hoře, Kožuchově, Miliči a Zaháni) a jeden v Horním Slezsku, a sice za hradbami města Těšína.²

Altranstädtská smlouva a exekutivní reces tedy znamenaly zmírnění ostrého rekatolizačního kurzu, který byl na Těšínsku realizován Habsburky z jejich pozic dědičných knížat těšínských po smrti poslední kněžny z rodu místních Piastovců – Alžběty Lukrécie roku 1653.³ Dne 12. března 1709 žádala katolická městská rada a purkmistr města Těšína císaře Josefa I. o možnost výstavby milostivého kostela na předměstí ve shodě se závěry Altranstädtské konvence. Panovník jejich žádosti vyhověl 18. března a již 14. května téhož roku byla uzavřena smlouva mezi desítkou představitelů těšínských protestantských stavů a purkmistrem a radou města Těšína, na základě které město odprodalo stavům zahrady a pozemky ležící za Horní bránou v celkové sumě 2000 zlatých, aby „kostel, školu a potřebné toliko pro kostelní a školní služebníky budování na předměstí při městě Těšíně vystavené byli“. Základní kámen kostela byl položen v říjnu následujícího roku.⁴ Stavba těšínského milostivého kostela byla dokončena až roku 1750. U kostela byla založena také luterská škola, později (r. 1749) zde byla zřízena samostatná konzistoř a ustanoveni český a německý kazatel.⁵ Tento chrám byl jediným kostelem, který směli legálně navštěvovat luteráni nejen z Těšínska, ale stal se také cílem

*Ježíšův milostivý kostel,
sbírky Muzea Śląska
Cieszyńskiego v Těšíně*

každoročních tajných poutí nekatolíků z různých částí Moravy, nejčastěji z Valašska.

I přes všechny tyto okolnosti si výsostně postavení na Těšínsku zachovávala i nadále katolická církev. Proto není divu, že již roku 1709 byla činěna příslušná opatření proti těm katolíkům, kteří pod vlivem událostí houfně odpadávali od katolictví a přestupovali k augšpurské konfesi. Je třeba mít na zřeteli, že se jednalo vesměs o katolíky pouze formální, tedy skryté protestanty či katolíky velmi vlažné ve víře. Podle nařízení z 3. června 1709 se měli všichni tito apostatové během šesti týdnů opět navrátit ke katolické konfesi pod trestem konfiskace majetku a doživotního vyhnání z knížectví. Toto nařízení se vztahovalo také na ty osoby, které by konvertovaly k luterství po jeho vyhlášení. Katolickým pozicím napomohlo také předčasné úmrtí nábožensky tolerantního Josefa I. (vládl 1705 – 1711) a nástup jeho bratra Karla VI. Za panování tohoto Habsburka (1711 – 1740) začala další, avšak také již poslední, vlna represí proti nekatolíkům v Čechách a na Moravě.⁶ Dopad tohoto ostrého rekatolizačního kurzu lze pozorovat i v prostoru Těšínska, území sice s nedávno povolenou augšpurskou konfesí, avšak zůstávající stále v dědičné držbě panovnického rodu. A tak není divu, že již v následujících měsících a letech se rozpoutal skrytý i zjevný boj o duše věřících, vedoucí v mnoha důsledcích k velikým lidským tragédiím, jako tomu bylo v případě jablunkovského řezníka Adama Myšky a jeho rodiny.⁷ Jeden z četných exemplárních příkladů rozporuplnosti období konfesionalizmu se také odehrál v druhé polovině roku 1712 v komorní obci Puncov nedaleko Těšína.

V Puncově (p. Puńców),⁸ zmíněném poprvé již roku 1228, vzniklo ve druhé polovině 15. století sídlo samostatné duchovní správy. První zmínka o farním kostele pochází z roku 1500.⁹ Roku 1518 nechal těšínský kníže Kazimír II., držitel patronátního práva k této farnosti, v Puncově vystavět jednolodní kamenný kostel sv. Jiří v pozdně gotickém stylu, jak připomínal latinský nápis v chrámu. Ke kostelu byla roku 1708 přistavěna dřevěná zvonice s barokní bání.¹⁰ Listinou ze dne 23. března 1549 potvrdil těšínský kníže Václav III. Adam pro tuto farnost luterského faráře, který měl kázat „dvě neděle jazykem českým“ a ve vybrané svátky (včetně oslavy patrocinia kostela – svátku sv. Jiří) „má kázáno býti německým jazykem podle způsobu starodávného“.¹¹ V souvislosti s veřejnou konverzí knížete Adama Václava ke katolicismu roku 1610 došlo k vypovídání luterských predikantů z far na knížecím komorním panství. I když Puncovští roku 1619 obdrželi od

*F. M. Weissmann, sv. Anna
Samatřetí, polychromie,
1728, Puncov (Polsko),
kostel sv. Jiří
sbírky Muzea Śląska
Cieszyńskiego v Těšíně*

vrchního zemského hejtmána ve Slezsku povolení ke konání luterských bohoslužeb a o rok později je zde uváděn jako luterský predikant Daniel Kentský, rodák z Bílska, neradovali se ze svobody vyznání dlouho a v průběhu dvacátých let 17. století i tato fara připadla zpět katolíkům.¹² Roku 1637 byl těšínskou kněžnou Alžbětou Lukrécie na puncovské beneficium instalován jako farář P. Matheus Hetznerius, ten však odtud již po třech letech sběhl do Uher.¹³ Ačkoliv v Puncově pak již kontinuálně působili katoličtí duchovní, celá obec, stejně jako Děhylov (p. Dziegielów) a Kojkovice, příslušející k této farnosti, si zachovávala silně protestantský ráz téměř po celé 17. století, k pozvolnému upevňování katolických pozic zde došlo až na jeho konci a počátkem 18. století.¹⁴

*Kostel v Puncově
sbírky Muzea Śląska
Cieszyńskiego v Těšíně*

Tou dobou byl duchovním správcem farnosti Puncov P. Matěj Josef Mališ, jeden z hlavních aktérů následujícího případu. Narodil se 19. února 1682 v Dobré u Frýdku,¹⁵ vystudoval morální teologii v Olomouci a Nise, roku 1700 přijal kněžské svěcení. O rok později byl investován Janem Marklovským na Bludovicích na puncovskou faru,¹⁶ poté, co zemřel tamější dlouholetý farář Jan Bysoni.¹⁷ Mališ chodil dle předpisů vždy v klerice, což nebylo v barokní době mezi klérem samozřejmostí, neboť i mnozí duchovní podléhali nejnovějším světským módním trendům. Vytknuty mu však byly některé jeho hlučné projevy spojené s konzumací alkoholu. Duchovní správu v puncovské farnosti vykonával sám bez pomocného kněze¹⁸ do roku 1721. Od června 1721 byl administrátorem v Puncově Jakub Thomas, který zde byl 26. října téhož roku ustanoven farářem.¹⁹ Není zřejmé, zda P. Mališ byl ještě mezi živými, neboť v úmrtní matrice puncovské farnosti je mezera v letech 1718 - 1721.²⁰

V průběhu roku 1712 se dostala do rukou těšínského biskupského komisaře, děkana a katolického faráře Havla Jana Tvarůžky stížnost puncovského duchovního pastýře Matěje Josefa Mališe na tamního fojta Ondřeje (Andryse) Chentiolka a přísedné Adama Chlebuse, Ondřeje Němce, Pavla Böhma, Jiřího Chlebuse, Jan Školu, Jakuba Lantze (Lance) a Ondřeje Zahradníka. Impulsem k farářově stížnosti byla skutečnost, že výše jmenovaní bez jeho svolení pohřbili „o své vůli a moci“ na hřbitově u farního kostela sv. Jiří v Puncově žebráka Pavla Lakoně,²¹ který byl apostata a zřejmě ani nepocházel z této farnosti.²² Farář Mališ trval na tom, aby byl Lakoň pohřben na jiném místě

vyhrazeném pro apostaty a nepokřtěné děti, což bylo místo u kříže ve vsi.²³ Hřbitov u farního kostela byl obehnan dřevěným plotem a část pro katolíky byla striktně oddělena od protestantské části.²⁴ Fojt Ondřej Chentiolek, sám vyznáním luterán, a obecní představitelé na farářovy protesty nereagovali a přes jeho odpor pohřbili Lakoně bez asistence jakéhokoliv duchovního na hřbitově. Nechali mu dokonce vyzvánět na všechny tři zvony, což bylo povoleno pouze pro pohřby katolíků a za každý puls vyzvánění měl farář obdržet příslušný štolový poplatek.²⁵ Tímto byly značně překročeny pravomoci obecních představených a podryta autorita nejen místního duchovního pastýře ale katolických pozic v širém okolí. Zarážející na celém případu je skutečnost, že zdaleka ne všichni aktéři byli augšpurského vyznání, jako např. Jakub Lantz, který byl katolík.

Děkan Tvarůžka postoupil stížnost světským orgánům, konkrétně vrchnímu hejtmanu knížectví těšínského Adamu Václavu Pačinskému z Tenčína a Velké Pačiny. Zemský soud v čele s hejtmanem a soudci Jiřím Fridrichem Vlčkem z Dobré Zemice a Hlučína a Jiřím Antonínem Ohmem Janušovským z Vyšehradu vynesl v celé kauze dne 5. listopadu 1712 následující ortel. Tělesné ostatky apostaty Lakoně měly být na obecní náklady exhumovány a znovu v tichosti bez vyzvánění pohřbeny na místě určeném farářem, tedy u kříže ve vsi. Puncovský fojt Chentiolek měl zaplatit šedesát hřiven, každý z přísedných (s výjimkou Jakuba Lantze) po pěti hřivnách, dohromady tedy devadesát hřiven a to nejpozději do dvanácti týdnů po vynesení rozsudku. Peníze měly být složeny v hotovosti komornímu prokurátoru, který je měl rozdělit na dvě části. Větší suma, 60 hřiven, byla určena v prospěch těšínského komorního panství a zbytek měl posloužit ke zhotovení nového hlavního oltáře ve farním kostele sv. Jiří v Puncově.²⁶ Tuto částku však farář Mališ použil zřejmě k jinému účelu, protože ještě roku 1717 se při vizitaci v puncovském kostele nacházel starý hlavní oltář a nový byl pořízen až za faráře Jakuba Thomase, který zde působil v letech 1721 - 1753.²⁷

Zmíněný Jakub Lantz byl místo peněžité pokuty potrestán mnohem potupněji, musel dva týdny v okovech veřejně robotovat na panských polích za hradbami města Těšína.²⁸ Tento nepříznivý ortel si vysloužil zřejmě za svou katolickou konfesi. O Lantzovi, pocházejícím z horské obce Tisovnice (p. Cisownica), víme, že se 20. února 1689 oženil v puncovském kostele s Annou, dcerou Martina Kleina z Děhylova a po svatbě se novomanželé usadili v Puncově. Záhy zřejmě ovdověl, protože

Interiér kostela
sv. Jiří v Puncově,
foto David Pindur

již o deset let později se jeho nové manželce Žofii narodila dcera Anna, která přijala křest 14. května. Z tohoto manželství pocházely ještě čtyři další děti – syn Jan (* 1705) dcery Žofie (* 1702), Hedvika (* 1707) a Kateřina (* 1709).²⁹ Jakub Lantz zemřel zaopatřen svátostmi 3. května 1724.³⁰

Také o dalším z aktérů našeho případu, fojtu Chentiolkovi, se dochoval poměrně větší počet zmínek v archivních pramenech. Pocházel z Kojkovic a jeho manželka se jmenovala Anna, rozená Stískalová. Oba manželé byli luterského vyznání. Měli tři syny – Ondřeje (* 1703), Adama (* 1705) a Jiřího (* 1707) a dceru Evu (* 1709).³¹ Dne 5. ledna 1712 koupil Ondřej Chentiolek od sedláka Jiřího Borusa z Puncova tamější zákupní fojstství za 365 tolarů slezských. Tehdy byl fojtem Pavel Böhm.³² Nový fojt Ondřej Chentiolek přikoupil k fojstství 14. března 1721 mlýnek Kašpara Kleina za 65 tolarů slezských.³³ Podle urbáře těšínského komorního panství z roku 1722 platil vrchnosti ročně za fojstství a mlýnek 8 rýnských zlatých 24 krejcarů a byl povinen ročně odvádět puncovské faře na desátcích 6 větelů pšenice a stejné množství ovsa.³⁴ Roku 1737 prodal Ondřej Chentiolek mlýnek svému mladšímu synu Adamovi,³⁵ který zemřel však již roku 1745.³⁶ Dne 8. března 1741 odkoupil puncovské fojstství od Chentiolka za 450 tolarů slezských Ondřej Glajcar.³⁷ Roku 1751 zemřela Chentiolkova manželka Anna ve věku 80 let a on samotný ji následoval o tři roky později, 10. března 1754 coby téměř stoletý stařec.³⁸

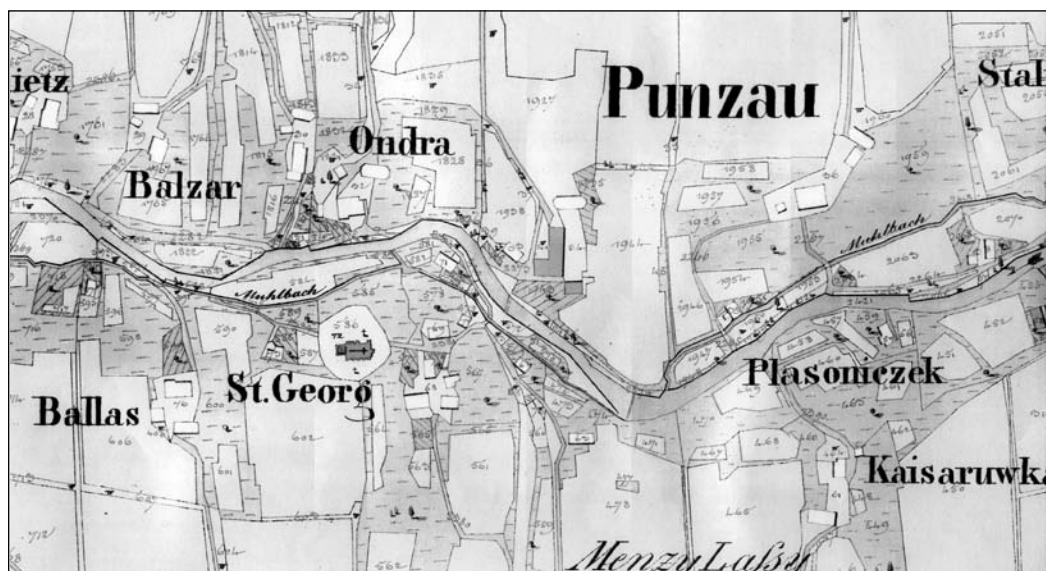
Smutný spor o tělo zemřelého apostaty v Puncově symbolicky předznamenal další perzekuci těchto osob, která na sebe nenechala dlouho čekat. Dne 14. května 1718 vydal hrabě Pačinský z Tenčína v Těšíně na příkaz z Vídně nařízení jak dále postupovat ve věci odpadlíků, poněvadž „mnoho dotčených apostatův, jenž předešle ven z země relegirováni byli, se zase do zdejšího knížectví navrátilo“. Znění dokumentu bylo prostoupeno nekompromisním tónem a dávalo jasné instrukce zástupcům světské vrchnosti i katolickému kléru, jak v takových případech postupovat: „pročež z král. auřadu zemského při jednoho každého gruntu vrchnosti tak také dědinných fojtův se přísně nařizuje a poručuje, že kdyby se na jejich gruntech nějaký apostata zjevil, takového ihned jak a dobře zaopatřeného do města Těšina bezpečně odeslat a to pro užití fiskální indikcie. Má také duchovenství katolické obzvláštní nařízení na podatkutých apostatův a jejich přechovávatelem bedlivě inspekci a zření míti, kterémužto duchovenství jeden každý na jeho ohlášení učinící inkvizitiji volný přístup dopustiti a všelijakú

F. M. Weissmann, sv. Josef, polychromie, 1728, Puncov (Polsko), kostel sv. Jiří sbírky Muzea Śląska Cieszyńskiego v Těšíně

asistenciji pod výš opsanů výstrahů činiti věděti bude. A poněvadž se porozumívá, že někteří lidé katolického náboženství dítky své v víře luteránské cvičiti a informírovati dáti se opovážili, kterážto opovážlivost nej[vyšší] cí[s]a[řské] vůli naproti činí, pročež se podobným způsobem auřadovně, kteří by své dítky na cizí víru dali, se nacházeli, ihned po přečtení toho infinuirovati dala a po znajdení toho konsignaciji těchž rodičův nejdýl 14 dní od dnešního data k auř[adům] zemským pod těžkým odpovídáním složiti neopoměla“.³⁹ I přes toto přísné nařízení bylo o rok později při arcijáhenské vizitaci ve farnosti Puncov zaznamenáno celkem šest odpadlíků, s konstatováním, že jejich faktický počet je zřejmě vyšší.⁴⁰ Tyto osoby, kterých by se dalo v 18. století na Těšínsku počítat na stovky, tak žily i nadále v opovržení a nedůvěře katolické i luterské společnosti, v permanentním ohrožení svých majetků i životů a neměli nárok ani na pohřeb v posvěcené půdě. Vytoužené náboženské osvobození a lidskou důstojnost jim přinesl až toleranční patent císaře Josefa II.

Stabilní katastr
Puncova z r. 1836
Wydział Geodezji, Kartografii
i Katastru Cieszyn
foto Pavel Balas

Příloha

Na místu Jeho římské císařské též španělské, uherské a české královské milosti jakožto dědičného knížete těšínského pána pána nás všech nejmilostivějšího pan hejtmán s dožádanými pány soudci zemskými Jiřím Fridrichem baronem Vlčkem z Dobré Zemice a Hulčina a Jiřím Antonínem Ohmem řečeným Janušovským z Vyšehradu na vznešenou od pana Havla Jana Tvarůžky komisaře biskupského na místu faráře puncovského Matouše Mališe při Oberregentským auřadu zarazenau, odtad ale skrz komorního prokurátora královského auřadu zemského remitovanau proti fojtovi komorní dědiny Puncova Ondřeji Chenciolkovi a přísazným jeho Adamu Chlebusovi, Ondřeji Němcovi, Pavlu Bömu, Jiřímu Chlebusovi, Janovi Školovi, Jakubovi Lancovi a Ondřeji Zahradníku žalobu, tejkajíc se bez povolení farářského o své vůli a moci na krchově pohřbeného žebráka Pavla Lakoňa, apostaty, po sumárním obau stran přeslyšení a vyrozumění vejpovídadi ráči. Když se to s příčinami obžalovaných dostatečně poro-

zumělo, že oni bez vůli a povolení farářského dotčeného žebráka na krchově puncovském o své vůli a moci pohřebati i onemu všemi zvony proti farářské protestaci, který on jim jiné místo jakožto apostata ven z krchova náležící pokazoval, zvoniti dali a v tom značně vykročili. Pročež ten pohřbený žebrák hned zase ven z země vyhraben a na místu od faráře pokázaným bejti majícím bez všeho zvonění zase pohřben bejti má. Za takové pak opovážlivé velké provinění fojt dědiny Chentiolek šestdesáte hřiven, šest přísazných ale 1 každý po 5 hřivnách a tak třiceti hřiven, spolu pak devadesáte hřiven pokuty ve dvanácti nedělích pořad zběhlých k rukám komorního prokurátora v hotovosti poodložiti povinni. Z kterých 90 hřiven do Komory Jeho císařské a královské milosti 60, kostelu pak puncovskému na vystavění velkého oltáře 30 hřiven náležeti mají. Jakub Lanc pak na místu peněžité pokuty povinen 2 týhodně pořad sběhlé in publico při městě Těšíně v železích robotovati. Stalo se v Těšíně dne 5 Novemb[ri] a[nn]o 1712mo.⁴¹

POZNÁMKY

- 1 Výběrově např. Hantsch, Hugo: Die Geschichte Österreichs 2. Graz – Wien – Köln 1962, s. 82 – 91; Roberts, Michael: Sweden's Age of Greatness 1632 – 1718. London 1973; Frey, Linda and Marsha: A Question of Empire: Leopold I and the War of Spanish Succession, 1701 – 1705. In: Austrian History Yearbook 14, Houston 1978, s. 56 – 78; Mikulec, Jiří: Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka. Praha – Litomyšl 1997, s. 142 – 155; Skřivan, Aleš: Evropská politika 1648 – 1914. Praha 1999, s. 50 – 62.
- 2 Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), fond Královský úřad Opava (dále jen KÚO), inv. č. 1089, sign. 17/7, č. k. 735; ZAO, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2187, sign. Temp 56, č. k. 472. Z četné literatury především Carlson, Ernst: Der Vertrag zwischen Karl XII. von Schweden und Kaiser Josef I. zu Altranstädt 1707. Stockholm 1907; Michejda, Karol: Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim. Cieszyn 1909, s. 84 – 88; Hoppe, Richard: Der Vertrag von Altranstädt 1707. In: Jahrbuch für schlesische Kirche und Kirchengeschichte 36, 1957, s. 124 – 149; Engelbert, Kurt: Die Konvention von Altranstädt 1707. In: Archiv für schlesische Kirchengeschichte 16, 1958, s. 243 – 264; Conrads, Norbert: Die Durchführung der Altranstädter

Konvention in Schlesien 1707 – 1709. Köln – Wien 1971, s. 212 – 230; Ingrao, Charles W.: Josef I. Der „vergessene“ Kaiser. Graz – Wien – Köln 1982, s. 71 – 77; Mandziuk, Józef: Historia Kościoła katolickiego na Śląsku 2. Warszawa 1995, s. 175 – 176; Wąs, Gabriela: Dzieje Śląska od 1526 do 1806 roku. In: Czapliński, Marek (red.): Historia Śląska. Wrocław 2002, s. 182 – 183; Gatz, Erwin: Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation. Freiburg 2003, s. 140.

- 3 K rekatolizaci Těšínska ve 2. polovině 17. století nejnověji Korbelařová, Irena – Šmerda, Milan – Žáček, Rudolf: Slezská společnost v období pozdního baroka a nástupu osvícenství (na příkladu Těšínska). Opava 2002, s. 231 – 267; Konik, Tadeusz: Kontroformacja w księstwie Cieszyńskim w latach 1610 – 1709. In: Towarzystwo Jezusowe na Śląsku Cieszyńskim. Kraków 2005, s. 191 – 221; Pindur, David: Historický a správní vývoj katolické církve na Frýdecku v raném novověku. Studia Comeniana et historica 35, 2005, č. 73 – 74, s. 48 – 73; týž: Konflikt ve Stříteži „tu neděli po Nanebevstoupení Pána Krista léta 1661“. Těšínsko 49, 2006, č. 2, s. 1 – 7; týž: Spor o kostelní louku ve Vratimově v 17.

- století. In: *Práce a studie Muzea Beskyd – společenské vědy* 17, 2006, s. 21 – 33; týž: *Z dějin farnosti Ropice v 17. století*. Těšínsko 50, 2007, č. 1, s. 14 – 19.
- 4 Národní archiv v Praze, fond Česká dvorská kancelář, inv. č. 657, sign. IV A 3, č. k. 340; Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie (dále jen APC), fond Komora Cieszyńska (dále jen KC), sign. 82.
  - 5 Podrobně Biernann, Bogumił: *Historia wiary ewangelickiej w Śląsku austriackim*. Cieszyn 1859, s. 40 – 92; Michejda, Karol: c. d., s. 93 a násl.; Červenka, Alois: *Vývoj národnostních a náboženských poměrů na Těšínsku*. Brno 1926, s. 129 – 159 (strojopis uložen v Archivu města Ostravy, fond Písemná pozůstalost Prof. PhDr. Aloise Červenky, inv. č. 3, č. k. 1); Karkoška, Jindřich: *Z historie evangelického kostela v Těšíně*. Vlastivědná příloha „Obrany Slezska“, 1928, č. 10, s. 4 – 5; Sosna, Władysław: *Kartki z dziejów Kościoła Jezusowego i polskich ewangelików w Cieszynie*. Cieszyn 1999, s. 13 – 24; Spratek, Daniel: *Z dějin luterské liturgie na Těšínsku v 18. století*. Těšínsko 45, 2002, č. 4, s. 16 – 18.
  - 6 Bliže k této problematice Zlámal, Bohumil: *Příručka českých církevních dějin* 7. Praha 1971, s. 12 – 13; Medek, Václav: *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha 1982, s. 207 a násl.; Melmuková, Eva: *Toleranční sbory ve Slezsku a na severovýchodní Moravě*. In: *Práce a studie Muzea Beskyd ve Frýdku – Místku*, 1995, s. 50 – 56; táž: *Patent zvaný toleranční*. Praha 1999, s. 61 a násl.; Zuber, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století II*. Olomouc 2003, s. 384 – 477. K postavení protestantů na Těšínsku v letech 1707 – 1781 viz Michejda, Karol: c. d., s. 84 – 215; Červenka, Alois: c. d., s. 160 – 172.
  - 7 Pindur, David: *Případ „apostaty“ Adama Myšky z Jablunkova*. In: *Sborník Státního okresního archivu Frýdek – Místek* 8, 2007, s. 69 – 86.
  - 8 Původní obec Puncov je od roku 1920 rozdělena státní hranicí, větší část obce se dnes nachází v Polsku. Část, která připadla k ČSR nesla název Český Puncov, od 24. května 1946 je sloučena s Trincem. Viz Drobiš, Dominik: *Přehled správního vývoje okresu Frýdek – Místek*. Frýdek – Místek 1976, s. 48.
  - 9 Bakala, Jaroslav: *Osídlení Frýdecka a Jablunkovska v období vrcholného feudalismu*. Frýdek – Místek 1982, s. 144 – 145.
  - 10 ZAO, fond Zemská vláda slezská Opava (dále jen ZVSO), inv. č. 66, fol. 66. Srovnej: Schipp, Joseph Karl: *Historisch – topographische Beschreibung des Breslauer k. k. Diöcesantheils. Teschen* 1828, s. 81; Dobrowolski, Tadeusz: *Sztuka Województwa Śląskiego*. Katowice 1933, s. 23 – 24; Rejduch – Samkova, Izabela – Samek, Jan (red.): *Katalog zabytków sztuki w Polsce VI/3. Miasto Cieszyn i powiat Cieszyński*. Warszawa 1974, s. 108 – 109; Kostrzewa, Leszek: *Parafia św. Jerzego w Puńcowie od jej powstania do roku 1992*. Katowice 1996, s. 18 – 29.
  - 11 Archiwum Parafialne (dále jen APar) v Puńcowie, Česky psaný vidimus nedochované pergamenové listiny pořízený roku 1619; jeho opis viz ZAO, fond ZVSO, inv. č. 66, fol. 66. Již od středověku se v Puncově vyskytovala německá menšina, viz Kuhn, Walter: *Punzau, eine deutsche Dorfgründung bei Teschen*. In: *Beiträge zur schlesischen Siedlungsgeschichte*, München 1971, s. 139 – 150.
  - 12 Kuhn, Walter: *Die evangelischen Pastoren der Reformationszeit im Teschner Schlesien*. Deutsche Monatshefte in Polen 1 (11), 1934, č. 6, s. 250; Karzel Othmar: *Die Reformation in Oberschlesien*. Würzburg 1979, s. 187.
  - 13 ZAO, fond ZVSO, inv. č. 66, fol. 68. Srovnej: Kostrzewa, Leszek: c. d., s. 23.
  - 14 Při vizitacích farnosti v l. 1652, 1679 a 1688 je poukazováno na převažující podíl luteránů mezi farníky a jejich častá tajná bohoslužebná shromáždění v lesích. Viz Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dále jen AAW), fond Administracja diecezji (dále AD), sign. II. b. 73, fol. 40; sign. II. b. 74, pag. 172 – 174; sign. II. b. 76c, fol. 370 – 371. Srov. Jungnitz, Joseph (ed.): *Visitationsberichte der Diözese Breslau I*. Archidiakonats Oppeln. Breslau 1904, s. 21 – 22; 262 – 263; 580 – 581; Urban, Wincenty: *Z dziejów duszpasterstwa katolickiego w archidiecezji opolskiej i łódzkiej w czasach nowożytnych I*. Warszawa 1975, s. 16; 163; 233 – 234 a násl.; Karzel, Othmar: c. d., s. 187 – 188.
  - 15 Byl nejmladším ze čtyř synů Fridricha Mališe, pozdějšího kostelníka v Dobré (od r. 1687), a jeho manželky Žofie. Kmotry u Matějova křtu byli Ondřej Polách a Dorota Hrabcová. ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 2835, sign. Fr - V - 1, fol. 49; Al Saheb, Jan – Pindur, David (edd.): *Vizitační protokoly vratislavské diecéze z roku 1697*. Frýdecké arcikněžství. Opava 2006, s. 28.
  - 16 AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 134.
  - 17 K tomuto knězi viz Al Saheb, Jan – Pindur, David (edd.): *Vizitační protokoly vratislavské diecéze z roku 1697 II*. Těšínské arcikněžství. Opava 2007, s. 28.
  - 18 AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 134 a 138. K jeho působení v Puncově viz Kostrzewa, Leszek: c. d., 25.
  - 19 „*Matrica baptisatorum ecclesiae parochialis Puntzoviensis a tempore administrationis meae Iacobi Thomas natione Silesius, patria Altendorffensis ad Rattiboriam, die prima Iunii anno 1721 inchoatae. Quo anni dominica XXma p[ost] Penteco[stem] per r[everendissim]um tit. d[omi]num Paulum Iosephum Mizia commissarium e[piscop]alem Teschinensem pro parcho Puntzoviensi installatus sum.*“ APar Puńców, Křestní matrika IV (1721 – 1769). Za ochotné zpřístupnění písemností z farního archivu děkujeme P. Benedyktu Fojcikovi, faráři v Puncově v letech 1991 – 2007.
  - 20 APar Puńców, Úmrtní matrika II (1707 – 1718).
  - 21 Księżnica Cieszyńska w Cieszynie, Czytelnia zbiorów specjalnych (dále jen KCC), fond Akta Parafii św. Marii Magdaleny w Cieszynie (dále jen AParC), sign. 1.
  - 22 Mezi jmény zemřelých v úmrtní matrice za rok 1712 ani za předešlé či pozdější roky není Pavel Lakoň zaznamenán, i když tam pro týž rok můžeme zaznamenat jméno jistě žebráčky, která rovněž nepocházela z obcí puncovské farnosti. Zápis zní: „*dne 11. (ledna) zemřela žebráčka Regina, luterka v Puncově, co odkeš přišla*“. APar Puńców, Úmrtní matrika II (1707 – 1718).
  - 23 Např. 26. ledna 1715 byl na tomto místě pohřben apostata Jan Čuraj či 9. dubna 1727 Adam Baron. O místě jeho pohřbu je v úmrtní matrice poznamenáno: „*sepultu[s] e[st] apud crucem in pago*“. APar Puńców, Úmrtní matrika II (1707 – 1718); Úmrtní matrika III (1721 – 1784), pag. 3.
  - 24 „*Coemeterium est sufficienter amplum, lignis cinctum, in quo catholici in sepeliendo distinguuntur ab haereticis*“. AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 133.
  - 25 Podle štolové taxy vydané vrchním úřadem ve Vratislavi roku 1662 a závazné i pro Těšínsko se mělo platit od každého pohřebního vyzvánění 1 groš od každého pulsu v prospěch příslušného kostela. Jednalo se o novelu staršího nařízení císaře Ferdinanda III. z roku 1654. APC, fond KC, sign. 1389, pag. 8. Srov. Grobelný, Andělín: *Tři dokumenty pro Těšínsko z let 1653, 1662 a 1673*. Těšínsko, 1973, č. 3, s. 24; Panic, Idzi – Machej, Anna (edd.): *Wybór źródeł do dziejów społeczno – gospodarczych i religijnych Śląska Cieszyńskiego*. Acta Historica Silesiae Superioris X, Cieszyn 2002, s. 70.
  - 26 KCC, fond AParC, sign. 1.
  - 27 Panic, Idzi (ed.): *Sprawozdania wizytacyjne biskupów wrocławskich (z roku 1717)*. Dekanaty: cieszyński, frysztański, frydecki, wodzisławski i bielski. Acta Historica Silesiae Superioris I, Cieszyn 1994, s. 54 – 55; ZAO, fond ZVSO, inv. č. 66, fol. 68.
  - 28 KCC, fond AParC, sign. 1.
  - 29 Svědky na Lantzově svatbě byli Jiří král, tisovnícký fojt, a Jiří Klein. Viz APar Puńców, Snubní matrika I (1680 – 1707); Křestní matrika II (1678 – 1707); Křestní matrika III (1707 – 1721); Úmrtní matrika III (1721 – 1784).
  - 30 APar Puńców, Úmrtní matrika III (1721 – 1784), pag. 5.
  - 31 APar Puńców, Křestní matrika II (1678 – 1707); Křestní matrika III (1707 – 1721).
  - 32 APC, fond KC, sign. 2370, fol. 2 – 3; sign. 1942/44, fol. 2 – 4.
  - 33 Tamtéž, sign. 1942/44, fol. 5.
  - 34 Tamtéž, sign. 2555, fol. 144.
  - 35 Tamtéž, sign. 1942/44, fol. 5.
  - 36 Mlynář Adam Chentiolek zemřel ve věku 40 let 30. března. Viz APar Puńców, Úmrtní matrika III (1721 – 1784), pag. 54.
  - 37 APC, fond KC, sign. 1942/44, fol. 5 – 6.
  - 38 APar Puńców, Úmrtní matrika III (1721 – 1784), pag. 68 a 76.
  - 39 Pindur, David: *Případ „apostaty“ Adama Myšky z Jablunkova*, s. 79 – 80. Soupis apostatů z roku 1729 žijících především v obvodu jablunkovské farnosti viz ZAO, fond KÚO, inv. č. 1089, sign. 17/7, č. k. 735.
  - 40 „*Apostatae reperiuntur 6, omnes in bono cameratico in Puntzau existentes.*“ AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 133.
  - 41 KCC, fond AParC, sign. 1, zápis bez paginace. Při přepisu tohoto textu bylo přihlédnuto k platným pravidlům pro transkripci s výjimkou dvojhlásky „au“, která byla ponechána v původním znění. Štoviček, Ivan a kol.: *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha 2002.

TĚŠÍNSKÉ OSUDY

Augustin Lipowski – Z Mostů u Jablunkova až na Ural v uniformě německého vojáka

Radek Lipovski

Augustin Lipowski,
soukromý archiv

Problematika těšínských příslušníků německého Wehrmachtu za II. světové války není zcela novým tématem, i když se o ní po dlouhou dobu příliš nehovořilo, protože se jaksi nehodila k představě trpícího a osvobozeného národa a vůbec se nedala spojit s obrazem hrdinného partyzána. Přesto už v komunistické éře vyšly práce, které se seriózně zabývaly problémem válečného Těšínska a tzv. německé Volkslisty. V ještě větší míře se pak začaly objevovat studie na toto téma v postkomunistické době.¹ Ani myšlenka podívat se na celou záležitost očima současníků není úplně nová. Zcela nedávno vyšla monografie Františka Emmerta *Češi ve Wehrmachtu*², ve které bylo sdruženo osm příběhů německých vojáků, a to nejen z Těšínska. Kromě toho existují samizdatové práce, ve kterých si třeba rodinní příslušníci nechali vydat vzpomínky svých příbuzných. Možná je škoda, že se nedostanou k širšímu čtenářstvu, ať už je kvalita těchto memoárů jakákoliv. Podobně bylo přistupováno i k následujícím vzpomínkám, ale narozdíl od práce Františka Emmerta zde byla snaha neomezit se na dobu II. světové války, ale naznačit životní osud před válkou i po ní, a to v souvislosti s dějinnými procesy a jevy. Titulek článku tak pouze vyznačuje stěžejní a nosné téma. Ostatně vtlačit celý život do jednoho nadpisu je nemožné.

V tomto článku nelze vysvětlovat všechny historické jevy, kterými procházeli lidé v průběhu 20. století, ale čtenáři časopisu Těšínsko bezpochyby naprostou většinu těchto událostí znají a jinak se lze informovat ve výše naznačené literatuře. Jedná se o vzpomínky, takže všechna fakta nelze brát zcela doslovně!

Augustin Lipowski se narodil 10. 5. 1927 v Mostech u Jablunkova jako první dítě železničního zaměstnance Josefa Lipowského a Anny Lipowské, roz. Foksové. Rodina se za první republiky hlásila k české národnosti, na což měl patrně největší vliv dědeček Josef Foks, který byl zaměstnancem Československých drah. Augustin navštěvoval českou obecnou školu a po dokončení páté třídy nastoupil v září 1938 na české reálné gymnázium v Jablunkově. Asi po měsíci musel své studium přerušit v důsledku polského záboru Těšínska a zrušení výuky na českých školách v tomto regionu. Na gymnázium se již neměl možnost vrátit. Pokračoval tedy ve studiu na obecné škole v Mostech u Jablunkova – Šancích. V roce 1941 ukončil základní vzdě-

lání a začal se na Šancích učit za ševce u řemeslnického mistra Josefa Kufy. Brzy po dovršení 17 let byl v důsledku Volkslisty č. 3, kterou jeho otec získal na základě slezské národnosti, povolán k pracovní službě v Říši, a po jejím vykonání k německé Wehrmacht. V dubnu 1945 se dostal do sovětského zajetí a několik měsíců musel pracovat v zajateckém táboře na Uralu poblíž města Ufa. Domů se vrátil až v r. 1946, jenže i poté byl ještě nucen strávit nějakou dobu v pracovním táboře při Třineckých železárnách. Pracoval v řadě oborů, než se konečně natrvalo usadil jako zaměstnanec Československých drah. Celý jeho životní příběh byl ovšem daleko bohatší než tento stručný výtah, a proto následuje vyprávění samotného Augustina Lipowského, které bylo sestaveno a upraveno na základě rozhovorů s autorem provedených na konci června, 20. července a 15. srpna 2006 v jazyce českém nebo v místním nářečí. V prepisu bylo zachováno onikání a další specifika projevu.

Narodil jsem se v roce 1927 jako první dítě, bylo nás devět a ten nejmladší (Rudolf, *1945 nebo 1946) žil asi jen pět týdnů. Ale nás osm žilo dlouho. Otec byl železničář. Napřed dělal sezonního dělníka, takže pracoval jenom přes sezonu, tzn. v létě, kdy docházelo k obnově kolejí apod. Pak ho povýšili na „smluvního“ dělníka, takže se stal sice něco jako stálým zaměstnancem, ale neměl to tak jisté, jako právě „stálý“ dělník. Tím se stal až tak někdy na počátku r. 1937. Pamatuji si, že jako smluvní dělník vydělal 420 K měsíčně a jako stálý bral 750 K. Definitivně se už nedomákal, protože přišli Poláci, a to už neměl to zaměstnání tak jisté, i když na dráze zůstal. Nejspíš neměli jiné lidi. Definitivní byl můj děda Foks, a to znamenalo u dráhy měsíčně výplatu 1200 K a každý třetí měsíc navíc tzv. „kvartýrgelt“ - 300 K. My jsme žili za 420 K a bylo nás už tehdy šest dětí. Měli jsme i nějaké hospodářství. Hlavně později, protože si pamatuji, že jsme kosili ty příkopy kolem trati. Otec je získal, když pracoval ve strážním domku. Pásl jsem taky dvě krávy. Jednu jsme měli my a druhou děda Foks. A sem tam jsme měli i prase.

Co se týče národnosti, byli jsme Češi. Sice se doma mluvilo „po našem“, ale třeba „teti“, „strýc“. Neříkalo se „ciotka“, „ujec“, jak to bylo obvyklé. To Foksové byli vlastenci, ale jestli už za Rakouska, to nevím. Matka určitě chodila chvíli i do německé školy. V otcově rodině to

už bylo asi více polské, i když můj děda zemřel, když bylo otci 6 let, takže nevím, jestli byl Polák nebo Čech. A babička? Babička, pokud vím, tak byli spíše Čechy. Asi.

Já jsem navštěvoval českou školu. Začal jsem v roce 1933, čtyři roky jsem chodil na Mosty - střed, pátý rok na Šance do té nové školy a po páté třídě jsem šel na český gympl do Jablunkova. Na vysvědčení mám napsáno: „Odchází na studia“. Gympl byl tehdy vedle staré pošty v bývalém klášteře Alžbětinek. Náš třídní se jmenoval August, ale už nevím, jestli příjmením nebo jménem. Prostě ho nazývali August. Byl takový přísný. Mně se zdá, že sem tam dal i facku, když byl nějaký průšvih, ale já od něho nedostal. No a po měsíci přišli Poláci, protože to bylo v r. 1938, a ty české školy padly, tak jsem šel zas do obecné školy, ale polské. Škola byla tehdy jako je dnes pošta pod kostelem v Mostech. Šli jsme první den a byli jsme taková vystrašení. Tak jsme jen tak stáli v koutku. A jeden kluk už po tom, co přišla učitelka, na nás v rohu ukázal prstem a pohrozil: „No wy czechofile, wy becie teraz chodzić do nasi szkoly.“ (No vy čechofilové, teď budete chodit do naší školy). Nebo tak nějak to řekl. No cítil se pevný v kramflecích.

V té škole nás rozdělili a já pak chodil na Šance. Naše učitelka pocházela odněkud z Polska a jmenovala se Natalia Dudkówna. Bydlela u mé tety, která mi vždycky říkala: „Gusta, ty še tam tak dobře učíš, ta naučycelka če tak chvoli.“ (Gusto, ty se tam tak dobře učíš, ta učitelka tě tak chválí.) Takže s polštinou jsem problémy neměl, vždyť doma se mluvilo „po našem“.

No a pak přišli Němci, tak jsem dva roky chodil na Šancích do německé školy. Po ukončení povinné docházky jsem se začal učit za ševce u Josefa Kufy. Zase na Šancích. Během učení jsem jezdil do Těšína do „Fachschule“, kde se učili řemeslníci jako pekaři, krejčí, ševci apod. Byla to taková učňovská škola. Měli jsme tam i společné předměty jako matematiku atd. Ševcovinu mi vlastně vybral otec. Rozhodl to tak, abych nemusel jít jako mladý šestnáctiletý kluk do Německa, protože ten, kdo měl nějakou profesi, i jen učeň, tam nemusel. A on se znal s tím Kufou, protože mu tam něco spravoval nebo co. Ačkoliv už v té době vyráběl boty třeba Baťa, tak to byl celkem perspektivní obor. Baťa byl totiž docela drahý a tady lidi neměli tak moc na nové boty. Spíš nechali spravit staré. No a kromě spravování taky vyráběl nové boty, a sice takové ty „štifle“- vysoké kožené boty, co nosili ti esesáci. Učil jsem se tam s nějakým Rudou Kowolowskim a nějakým Muchou, kterého taky vzali na vojnu, ale už se nevrátil. Jako učni jsme dělali 12 hodin denně, i když někdy nás mistr pustil dřív.

V té době už jsme určitě měli volkslistu. To přišlo hned. Buď si někdo nechal českou národnost, jako třeba strýc Antonín Foks, nebo taky polskou. Ale Češi nebyli tak utlačováni těmi Němci jako Poláci. Češi třeba neměli srážku z platu, zatímco Poláci, kteří zůstali tady pracovat a dělali například v lese, tak dostávali o 15% míň na výplatu. Taky byli více v podezření, protože ty jejich různé bojůvky dost tak škodily a každou chvilku někoho z nich Němci chytili, a pak věšeli. I v Mostech věšeli. Právě volkslistu lidi brali většinou kvůli tomu, aby měli jednoduše řečeno klid. Nemuseli se bát, že je vyvezou někam do Německa, a kdo tam chtěl jít, tak šel. Existovaly tzv. volkslisty č. 1, což měli „Reichsdeutscheři“, tedy Němci, kteří se sem nastěhovali z Německa a podobně, potom volkslista č. 2, „Volksdeutscher“, což už byli takoví poloněmci, ale němčinu museli ovládat dobře, no a Slezané dostali trojku. Úplně hned jsme volkslistu neměli. Pamatuji si, že jsem už uměl trochu německy. Už jsem pochytíl nějaké to slovo ve škole, protože tam se samozřejmě vyptávali: „Wie heißt du? Wo wohnst du?“ A tata taky uměl. Nevím, kde se tak naučil, ale v práci musel, tak asi tam. Ani si nepamatuji, jestli jsme věděli, že kdo přijme volkslistu, tak bude muset na vojnu. Ale jestliže měl nějaký kluk slezskou národnost, tak automaticky spadl do mládežnické organizace. Byli jsme členy Hitlerjugend, což byl tzv. Hajot (vyslovení dvou písmen zkratky HJ). Nebylo to tam až tak politické. Byli jsme děcka. Dá se říct, že to bylo něco jako později svazák. Měli jsme celkem pěkné oblečení. Krátké sametové, takové manšestrové, kalhoty, světle hnědé košile a k tomu dýky. Jednou jsme měli v Jablunkově cvičení. Šlo spíš o takové běhání a tak. No, závody. Neměli jsme žádné zbraně. A já jsem tam něco kecnul „po našem“ a uslyšel to takový starší kluk, asi syn nějakého Volksdeutschera nebo co, a chytil mě pod krkem. Nebo spíš za košili, za ty knoflíky. Pak se mnou začal šukat: „Verfluchte ein...“ („Ty zpropadený...“), a začal mě tlačit k Olze. Pořád víc ke kraji. On byl silnější, takže i když jsem se bránil, tak jsem nic nezmohl. Myslel jsem si, že mě tam už shodí, ale tak on to udělat nechtěl. Jenom mě tak strašil. Chtěl mě vystrašit, a pak mě stáhl zpátky.

U toho Kufy jsem se nakonec nevyučil, protože v r. 1944 byl náš ročník povolán k „Reichsarbeitsdienst“ (pracovní služba v říši). Jenže já jsem povolávací rozkaz nedostal jako ostatní kluci, protože jsem měl takový papír, na kterém stálo: „Nicht Hereinziehung zur Reichsarbeitsdienst“ (nepovolání k pracovní službě). Jako že nebudu povolán k té pracovní službě, protože jsem byl takový drobný, hubený, takový nic moc. Dodatečně jsem ale ten

povolávací rozkaz nakonec dostal. Oni všichni narukovali, odjeli a odjeli i moji kamarádi, a já teď nevím, jestli za dva nebo za tři dny mi přišel ten rozkaz taky. V poledne ve 12 hodin přišla do dílny mistra Kufy poštačka, my jsme se zrovna chystali obědvat a na tom telegramu stálo, abych se dostavil „um zwölf Uhr“ (ve 12 hodin) do Těšína. V ten den už jsem měl být tam, to znamená, že to přišlo pozdě. Tak jsem všeho nechal, ani jsem neobědval, vzal jsem tašku a šel jsem domů. Samozřejmě jsme měli strach, že mě ještě zavřou a odvezou někam... že jsem nenastoupil včas. V době války to bylo přísné. My jsme od toho neměli žádný papír. Kdyby to bylo rekomando, kdybych to sepsal, tehdy a tehdy jsem to přijal... Otec hned běžel na nádraží, protože se tam znal s těmi esesáky, když tam pracoval. No a že se mám hned hlásit na policii. Mně se zdá, že mi tam dali nějaký papír, jako že jsem se zahlásil až ve tři nebo čtyři hodiny a že jsem to dostal teprve v poledne. A hned druhého dne jsem jel sám do Těšína. Ani nevím, jestli mi mama něco přichystali. No, neměl jsem nic nachystané samozřejmě. Přijel jsem do Těšína a tam jsem dostal povolávací rozkaz do Wangeroge, Reichsdeutschland. To je ostrov mezi Holandskem a Dánskem (jeden z Fríských ostrovů).

Příprava v říšské službě a přesun na frontu

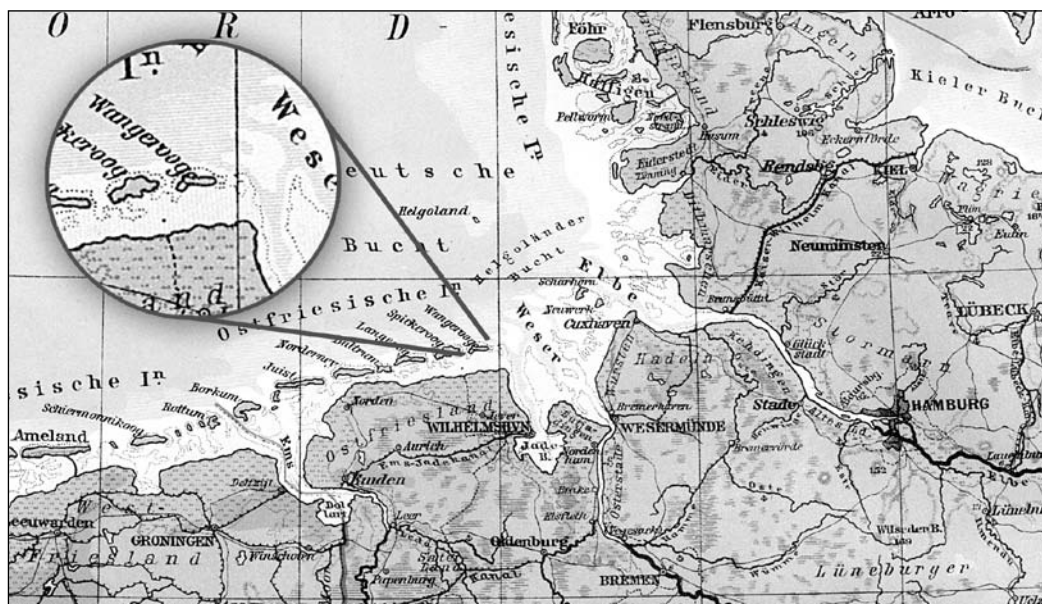
Tak si představ. Já, sedmnáctiletý kluk, sednul do vlaku a jel sám přes celé Německo tam někam... Dali mi lístek a musel jsem jet. Přijel jsem z Bresslau (Vratislav, dnes Wrocław) do Berlína a tam hned první nálet. Tak jsme všichni museli z rychlíku utíkat do těch tunelů v tom „U-Bahn“ (metro). Tam jsem musel čekat. A bombardovali. Tak to jenom vybuchovalo. To víš, že byl strach. V noci, tma, nevěděl jsem, jak to dopadne... Když skončil nálet, všichni nastoupili zpátky do vlaku a jelo se dál. Pokračoval jsem přes Hannover, Oldenburg, až k pobřeží.

Ostrov Wangerooge
v Severním moři

A tam jsem potkal jednoho vojáka a jednoho „Kriegsmarinera“ (námořníka), kteří se vraceli z dovolené. Na tom Wangeroge měli posádku, tak jsem se k nim přidal. Úplně jsem se cítil najednou takový zabezpečený. Jenže ne dlouho. Nasedli jsme na takovou nevelkou loď, která pendlovala mezi pobřežím a těmi ostrovy, ujeli jsme kousek a už zase letěli Američani. Co teď na moři? Tak jen čekáš, jestli tě trefí nebo netrefí. Ale s nimi jsem se cítil stejně takový nějaký bezpečný. Přitiskl jsem se k nim, toho jednoho jsem chytil za krk, on mě taky objal a když letěli, tak jsme lehli na palubu. Přeletěli tak trochu bokem, ne přímo nad námi, takže našťásti ani nestříleli. Dojeli jsme až tam, oddechli jsme si, já teprve, protože jsem zas konečně cítil pevnou zemi. Ten ostrov byl od břehu 8 km a stejně tak byl dlouhý. Na šířku měl 3 km. To bylo v podstatě takové jedno městečko. Jako Jablunkov. Oni už to tam znali, zavedli mě tam, a když jsem přišel, tak koho nevidím – Jano ze „Staré karčmy“ (pomístní označení v Mostech). On se zaradoval, já se zaradoval. Že vidíme někoho známého. Ptal jsem se ho, jestli je tam ještě někdo další, a on mi řekl, že jo. Byl tam Emil Kajzar a taky Szotkowski z Jablunkova, no a tak jsme byli hned čtyři známí. Dokonce jsme spolu mluvili „po našem“. A Wangeroge nebombardovali. Městečko bylo čistounké, pěkné... čisté jako fotka. Dorazil jsem tam tak po poledni, dostal jsem oběd, kterého bylo určitě dost, protože jsme fasovali navíc přiděl jako mladiství a ještě k tomu další přiděl jako „Kriegsmariněři“. Námořníci měli všichni přiděl navíc oproti normálnímu vojsku. A my ještě ke všemu mladiství, tak jsme měli jídla... ani doma jsem se tak neměl, jako tam, co se týče stravy. Ráno byl vždycky chleba, k tomu marmeláda, sýr, „Kunsthonig“ (náhražkový med) apod.

Na druhý den jsme už šli do práce. Tam byla taková disciplína, že se maširovalo pořád v pozoru, a když byl velen „Achtung!“ (pozor), tak jsi nesměl ani pootočit hlavu a ani očima ses nesměl dívat do boku. Ten velitel, „Feldwebel“ (rotmistr) to byl, vždycky běhal kolem a sledoval, kam se díváš, a když ses nedíval správně, tak byl průser. On tak běhal. A zas zepředu a zas z druhé strany... No a v té práci pak byl klid. Kopali jsme „Panzergraben“ (protitankové příkopy). Bylo nás tam, abych nelhal, jeden „Zug“ (četa) 30 lidí, v těch kasárnách mohlo být tak 5 „Zugů“, takže tak 150 lidí. Ráno jsme přišli, rozestavěli jsme se do řad tak co dva metry, z toho příkopu jsme udělali takový řetěz, takže se vždycky házelo nahoru, tam to bral další a házelo to zase výš atd. Myslím, že tam byly tři řady. Na každém schodu jedna. Ty příkopy byly tak velké, že by se tam vlezla celá stodola. A kolem celého

Ostrov Wangerooge
v Severním moři,
Školní atlas, 1943,
sbírky Muzea Těšínska

ostrova. Byl tam písek, tak se to dobře kopalo. No a chodili jsme taky na cvičiště. Dostali jsme kromě lopatky i zbraně, protože nás tam normálně vojensky cvičili. Museli jsme být připraveni na útok, ale s tím kvěrem jsme nechodili pořád. Jenom cvičit. Sem tam bylo nějaké cvičení v noci, abychom neusnuli na vavřínech. No a volno jsme moc neměli, leda tak jsme mohli jít společně do města třeba do kina.

V kasárnách jsme museli dělat i další věci. Třeba jedna četa vždycky večer škrábala brambory na druhý den do kuchyně. Udělali jsme tehdy takový průser. Jako parta mladých kluků. Už jsme skoro končili se škrábáním a kluci po sobě začali házet brambory. A pořád víc. Já jsem na takové vtípy nikdy nebyl, ale samozřejmě, když tě trefil, tak jsi mu to vrátil. Naházeli ty brambory až někam do poloviny sálu. A to byl velký sál, protože se tam stravovala celá kasárna. Možná tak velký jako sokolovna. Celou dobu toho házení tam stála služba a nic nedělala. Pak přišel kuchař, položil ty mísy na stůl a ten voják, ta služba, vzal ty mísy a jednu po druhé je rozsypal po celém sálu. Po stolech, po židlích, po zemi... všude. My jsme se dívali, jak... Věděli jsme, že je zle. A on jenom řekl: „In drei Minuten müssen Sie fertig sein.“ (Do tří minut to musíte mít hotové). No nazdar! Kdeže tři minuty? Nastal obrovský ruch, honem jsme to smetli ze stolů a židlí a sbírali to ze země a on se jen díval na hodinky: „Halt! Müssen Sie zu enden sein!“ (Stop! Musíte skončit!). Samozřejmě jsme to nestihli. Tak to nechal dosbírat a znovu. Zas všechno vyházal. To už nebyla legrace. To jsme nebyli schopni stihnout. No, potřetí to už neudělal, ale nechal nás nastoupit před jídelnu a rozkázal nám běhat kolem dokola toho obrovského sálu. A rychle. Zpočátku nám to jakžtakž šlo, ale pak už síly ubývaly. Co on udělal? Aby se s námi nemusel hádat, že běžíme pomalu,

tak si vždycky vzal poslední dva nebo tři bokem a „kniebeugen“ (dřepy). K zemi, vztyk, k zemi, vztyk... My ostatní jsme běželi dál, oběhli jsme jedno kolo a zase vzal poslední dva a zase totéž. Tak viš, jaký to byl potom tlak? Protože se tam nikdo nechtěl dostat. My jsme je viděli, jak je tam morduje. A vždycky byl někdo poslední. Oběhli jsme tak třikrát nebo čtyřikrát, a pak už toho nechal, protože ti už tam... no, už měli namále, to nebyla legrace. Já měl docela štěstí, protože jsem byl v běhu dost dobrý. Ještě za republiky, když Sokol pořádával závody, jsem byl vždycky mezi prvními. Takže jsem se tam mezi ty poslední nedostal. Vždycky jsem si nadeběhl. Jenže jsem z toho běhání hrozně přesílil nohu a na druhý den jsem na ni nemohl stoupnout. Naštěstí tam byl jeden „Feldweibel“ od nás, odněkud ze Sudet, a rozuměl česky. Tak jsem mu to vysvětlil, co se stalo. On ani nevěděl, že se tam stal takový průser. Zavolal hned lékaře a dostal jsem se do nemocnice. Víc nás bylo z toho marod, ale já jsem to měl asi nejhorší, protože jsem týden ležel, a pak mě to ještě dva týdny bolelo a kulhal jsem. Ani jsem nemohl normálně na jídlo, protože do jídelny se běhalo klusem. Nástup musel být v minutě. Taková drezúra. Nebo si velitel vzal světnici a rozházel tam všechna lůžka. A zase muselo být všechno do tří minut uklizeno. Nade mnou spal ten Szotkowski a on mi dělal dost naschvály. Když ležl nahoru, šlápl mi často špinavou botou na povlečení a udělal mi tam šlápotu. Málem bychom se kvůli tomu pobili, jakou jsem na něho měl zlost. A on se tomu jenom smál.

Nebo si vzpomínám ještě na jednu věc. Nikdo z nás si nesměl brát chleba na světnici. Říkali nám to hned, jak jsme přišli. Přitom jsme si mohli dojít, pokud jsme dostali hlad. Ale my jsme tam měli jednoho Poláka odněkud od Katowic, Cukier se jmenoval, a jemu našli

ve strožoku 45 plesnivých (!) krajíců chleba. Nevím, jestli doma měli bídu nebo co, že to tak sbíral. Ani jsme nevěděli, kdy on to tam nanosil. Už si nepamatuji, co mu udělali, ale byl z toho obrovský průser. Zavřený nebyl. Asi to chápali, jako že šlo o první případ. Velitel to vzal tak morálně a při nástupu nám říkal, kolik vojáků na frontě trpí hladu a kolik obyčejných lidí trpí hladu, a cože on udělal s tím chlebem. „Můžete to sníst?“, říkal mu. Tak potom byl zákaz. Jenom dva krajíce jsme si mohli vzít s sebou. Kdo byl větší jedlík, tak měl docela problémy. A ten Polák měl co dělat, aby se ubránil těm hladovým klukům. Neměl to pak lehké.

Po třech měsících jsme skončili a přemístili nás do Oldenburgu, což je město na pobřeží a odtamtud prý odpalovali Němci ty rakety V1 na Londýn. Tam už nebyl příplatek „Kriegsmarine“ a vůbec tam bylo mizerné jídlo, takže jsme měli docela hlad. Chleba bylo málo, brambory špatné. Byli jsme tam asi měsíc a kopali jsme malé úkryty před letadly. Jednalo se o takové zákopy pro jednoho člověka. Spíš to bylo dělané pro vojáky, protože tam byly silné posádky. My jsme i třikrát za noc utíkali do těch úkrytů, protože se blížila letadla. Sice nebombardovali přímo tam, protože ta kasárna byla dost rozházená, ale ty výbuchy jsme slyšeli.

A potom nás už pustili domů. „Arbeitsdienst“ trvala čtyři měsíce, a pak jsme šli do civilu. Ani nevím, jestli jsem se vrátil do práce nebo co jsem vlastně dělal, ale po třech týdnech jsem narukoval. Do civilu jsme přišli asi tak v polovině listopadu (1944) a 7. 12. jsem rukoval do Sudet, do Trautenau, tedy do Trutnova. Přesně si to pamatuji, protože den předtím bylo Mikuláš a hned nato jsem odejel do Těšína, kde jsme měli sraz, a pak nás odvezli do Trutnova. Pět nebo šest týdnů jsme se tam cvičili a 14. 1. (1945) nás odveleli na frontu do Opole. Nebo 18. 1.? Prostě někdy v polovině ledna. Přijeli jsme až k Odře a tam jsme museli kopat takový obranný val. Ta Odra tam je široká a v té době byla zamrzlá, ale už nás přes ni nehnali. Museli jsme se zakopat a čekat na Rusy. Ještě jsme je neviděli, ale už za dva dny začalo být slyšet střelení. Tam byla taková rovina, takže když se blížili, tak jsme viděli tu obrovskou masu. Tady nás, těch šestnáctiletých, sedmnáctiletých, bylo pár, tak co pět metrů jeden nebo dva, a naproti nám ten obrovský dav. Panečku! Když to vojsko přišlo, to byly masy a masy. Vůbec se nezakopávali. Kdo by je taky všechny postřílel? Když dostali povel k útoku, tak začali strašně řvát: „Urrá, urrá!“, a s tím řevem se začali hnát přes Odru. Už jenom ten kravál nahnal strachu. Tanky neměli a ani nevím, jestli by ten led tanky udržel, ale oni je nepotřebovali. Jakmile zaútočili, tak jsme

povyskakovali a pryč. Ani chvilku jsme je neudrželi za Odrou. Všechno jsem nechal tam a akorát kvér jsem měl v ruce a nějaké náboje přes sebe a bylo štěstí, že tam byla taková vesnička, že tam byly domky... že jsme se pomezi ty domky tak prokličkovali, protože na rovném by nás postříleli. Hned za vesničkou byl les a tam jsme utekli. Byl jsem tam tehdy zakopaný s nějakým Kaletou z Jablunkova, ale v tom zmatku jsme se ztratili a už jsem ho do konce války neviděl. Úplně nás rozprášili. Rusové se usídlili v těch domcích a toho dne už dál nešli. Nás pár, co jsme zbyli, jsme se taky sešli dohromady. Zůstalo nás jedenáct z těch asi devadesáti, co nás tam přivezli. Tak ostatní mohli být zas někde dál. V tom lese nás dal do kupy jeden „Gefreiter“ (svobodník), protože jiní velitelé tam nebyli. Znovu nás na kraji lesa rozdělil a zase jsme se zakopali. Tehdy se mi tam stala taková nehoda. Do rohu té vykopané díry jsem si postavil pušku a do mechaniky, do uzávěru té pušky, se mi nasypal písek. To byla taková desetiranka. Deset ran jsi vystřelil a nabíjel další zásobník. Jenže mně to kvůli tomu písku nefungovalo. Kolem běhal ten „Gefreiter“, řval na nás, abychom stříleli, a já nemohl. No a málem že mě nezastřílel, protože si myslel, že to sabotuju. Křičel jsem na něho: „Ich kann nicht schießen, ich kann nicht schießen.“ (Nemůžu střílet, nemůžu střílet). Naštěstí odběhl, a tím pádem jsem nestřílel, protože jsem to měl zablokované. A když se Rusové zase přiblížili na takových 200-300 m, tak jsme povyskakovali a „davaj“ dozadu. Vyběhl jsem z lesa a přede mnou běžel nějaký starší voják. Mohl mít tak čtyřicet let. Neměl jsem žádnou zkušenost, protože jsem byl pár dní na vojně, tak jsem se ho držel, a co udělal on, to jsem udělal taky. Už měl praxi, a když uslyšel hvízdot střel, lehl na zem a já za ním. Když se zvedl, tak já taky. Utíkali jsme příkopem, protože jakmile nějaký voják přebíhal cestu, tak ho Rusové střelili. Naštěstí to bylo takových možná 300 m, a pak už začínaly další domy, mezi které jsme se zase mohli trochu schovat. Přeběhli jsme vesničku a utíkali dál, zatímco Rusové zůstali v ní a zase na chvíli zastavili. Zase se připravovali na druhý den. My jsme se mezitím dostali do takového chlěva a bylo nás tam už víc. Nás vojáků. Ze všech stran se seběhli. Nebyli tam žádní lidé, jenom krávy, takže kdo uměl, tak si nadojil mléka. A nadojili samozřejmě i další.

No a pak jsem dostal tzv. „Furunkel“ (vřed). Vyrosl mi na čele mezi očima. Z čeho jsem to dostal, to nevím. Celé mi to zpuchlo, oteklo, začalo mě to bolet a rapidně se to zhoršovalo. Možná jsem to měl z nějakého zranění, ale nevím. Naložili mě a odvezli dozadu do takového polního lazaretu, kde mi to otevřeli a dodnes

si pamatuji, jak mi z toho vytekla taková kupa hnisu. Pak mi to zalepili náplastí a jak ta fronta postupovala, začali nás odtamtud odvádět. Takže celkem jsem byl na frontě asi 10 nebo 11 dnů.

Dostal jsem se do vojenské nemocnice v „Zittau“ (Žitava v Horní Lužici). Pamatuji si, jak mi jeden starší doktor strhl tu náplast a zeptal se, jestli to nosím pro parádu nebo co. Protože se to dobře hojilo, když vyšel ten hnis. Nikdo mi to nesundal, tak já sám si to přece taky trhat nebudu. Ale ten starý doktor mi nabídl dovolenou. Viděl mladého kluka, tak mě chtěl poslat domů. Jenže jsme zaslechli, že tady u Bohumína už jsou Rusové, tak jsem nevěděl, jak se sem dostanu. A představ si, že se mě dokonce ptal, jestli tady někde nemám rodinu, třeba v Ostravě. Ať udám adresu. A mě ani nenapadlo, že jsem mohl jednoduše říct jakékoliv jméno a dostal bych dovolenku do Ostravy. A už bych tu byl blízko. Namísto toho zpátky na posádku a převezli nás do Lipska. Město bylo celé rozbité. Nejely vlaky, takže jsme museli jít pěšky tři hodiny přes ty ruiny. Došli jsme na posádku, zformovali nás a znovu posílali na frontu, tentokrát do Frankfurt (Oder) (Frankfurt nad Odrou). Zase vlastně k Odře, ale blíž Berlína. Nejdřív jsme se zakopali asi 3 km od Odry nebo spíš jsme zalehli do už vykopaných děr. Možná to nebyly 3 km, ale jenom půl kilometru. Už si to přesně nepamatuji, ale Odru jsem odtamtud neviděl. Každopádně k nám doletěly zpoza řeky ty ruské katuše a ještě jedna ta... „Granatwerfer“ (granátomet) se to řeklo německy. Katuše dělaly takové „uúú“, takže se je dalo dobře poznat a mohli jsme se ukrýt, ale ty „Granatwerfer“ vystřelily a už bouchly. Před tím zákopem bylo bramborové pole a na něm už docela vysoká nať. Když jsem se postavil, tak jsem viděl akorát nad ni. Několikrát vletěla nějaká střela do toho pole a úplně rozmetala tu nať. Kdyby to bylo o půl metru dál, tak to spadlo na tu díru a bylo by po mně.

Byl jsem tam čtyři dny a přišel rozkaz: všichni vpřed. Takových 50 metrů od Odry stála vesnice a tam jsme šli. Přede mnou byl starší voják, zřejmě z jiné rotý nebo tam byl už předtím, klekl si k dřevěnému plotu a střílel mezi latkami. Střílel na Rusy a najednou „kant“ (převrátil se). Dopředu. A bylo po něm. Já dostal takový strach, že jsem se obrátil a utíkal, což kdyby zjistili, tak by mě zastřelili jako dezertéra. Ale tam už byl chaos. Už jsem tam neviděl ani velitele a utíkalo nás víc. Dostal jsem se až k nějaké hájence, do které jsem se schoval ještě s jakýmsi Konečným z Karviné. V té hájence byl takový starý děda. Nevím, jestli byl nemocný, nebo proč tam zůstal. Když se Rusové probili přes Odru a začali obsazovat vesničku, tak jsme

se s tím Rudou Konečným schovali do sklepa té hájenky, která stála tak 200, možná 400 metrů od řeky. Ve sklepě byly všude pověšené krajíce sušeného chleba, které si asi ten děda sušil do zásoby nebo co. My jsme fasovali stravu, takže jsme neměli hlad, ani chuť na sušený chleba, ale brali jsme to, jako že to vydržíme. Navíc ten sklep byl docela krytý, protože dveře, které vedly z kuchyně do předsíně, byly pořád otevřené a za nimi byly dveře do sklepa. Tak jsme zůstali dole a děda nahoře. Nešel nikam. Rusové už samozřejmě přešli kolem hájenky a pokračovali v útoku na Berlín, takže jsme zůstali v ruském obležení. Každou chvíli vběhl do hájenky ruský voják a řval: „Germán, Germán!“ Asi na toho dědu. A pak vyšla velká rána a po ní bylo ticho. Byli jsme si jistí, že ho zastřelili, ale asi to neudělali a odvedli ho. Pořád tam sice běhali nějací vojáci, ale nikoho z nich nenapadlo zavřít ty kuchyňské dveře, takže nás nenašli. Prakticky nám to zachránilo život, protože kdyby vlezli do toho sklepa, tak by po nás určitě stříleli. Dva němečtí vojáci v přítmí...

Byli jsme tam dobrého půl dne. Už prošla celá fronta, ta první linie takových těch, dalo by se říct, rozzuřených, všelijak vystrašených, vojáků. Ještě šli další, ale už ne takovým zdivočelým způsobem. Jenže pořád k nám doletěly německé střely a jedna z nich trefila právě tu hájenku, která začala hořet. Ucítili jsme kouř a na schody padaly jiskry, takže jsme museli vyjít ven, jenže se nikomu z nás kvůli strachu nechtělo jít první. Nakonec ani nevím, kdo z nás vylezl první, jenom si pamatuji, že jsme tam nechali všechny věci. I zbraně. Vzal jsem si s sebou akorát chlebník s bandaskou. Vyšli jsme ven a všude bylo ticho. Úplně nám spadl kámen ze srdce. Vešli jsme do jedné světnice a zrovna kolem okna běžel ruský voják. Zamířil na nás a zařval: „Germán, Germán!“ Ale nevystřelil a řekl: „Davaj, davaj!“ My jsme nevěděli, co je to „davaj“. Mysleli jsme si, že chce, abychom mu něco dali. Rusky „davaj“ je jako „pojdte“. Báli jsme se a on začal rvát. Naštěstí to byl Ukrajinec, nevydal ani nějak hrozně a sem tam mluvil i tak jakoby polsky. Vyšli jsme ven s rukama nahoře a on nestřílel, tak se nám ohromně ulevilo. Když nás nezastřelil hned, tak to už nějak půjde. No ale chtěl „papierosa“. Jestli jako nemáme cigaretu. Já měl, protože jsme je denně fasovali a já nekouřil, takže jsem jich měl už plný chlebník. Jenže ten jsem právě nechal ve sklepě. Povídám mu: „Ja, moc papierosów“, a ukazoval jsem tam dolů. Ale on se tam bál jít. Asi si myslel, že je to nějaká léčka. A já tam přitom měl tolik cigaret. Snad dvě stě. No a nešel tam. Přitom jsme mu říkali, že jsme Češi: „Čechoslovak.“ Oni měli takový soucit s Čechoslováky. Asi tak byli

školení. Vzal nás s sebou: „Idi, idi“, a odvedl nás k Odře. Jelikož pořád lítala německá letadla a střely, tak jsme zase běželi podle něj. Když on lehl, tak my taky. Když vstal, my taky.

U Odry už byli ti Rusové v pohodě. Měli tam garmošku a nikdo z nich neuměl hrát. Mně otec kdysi koupil harmoniku, heligonku, tak jsem hrát uměl, a oni na mě spustili: „Chočíš, chočíš?“ Jakože jestli na to umím. Pokyvoval jsem, jako že jo, a oni mi ji dali a já začal hrát. Ty naše lidovky. Já byl u nich... hned mi přinesli nějaké maso, protože tam samozřejmě něco zabili z těch zvířat, co tam zůstala, a už vařili a pekli. Vybrali mně i tomu Konečnému, položili před nás a: „Kušaj, kušaj, kušaj.“ (Jez, jez, jez). On jedl, ale já jsem hrál, takže jsem moc nemohl. A oni tancovali jak ďas. Hrál jsem naše polky a oni na to ten kazačok nebo jak se to... Během toho přivedli dalších jedenáct německých zajatců. Byli taková zničení, protože prohráli válku.

A teď nás museli Rusové dostat na druhou stranu Odry, která tam měla už tak 150m na šířku. Udělali si z dřevěných loďek spojených za sebou takový provizorní most, jenže zrovna, když nás chtěli převést, letělo německé letadlo a pustilo na ten most bombu. Roztrhl se a obě poloviny se svezly ke krajům. Víš, kolik nám zase nahnali strachu? Jak se tam na druhou stranu dostaneme? Navíc někam odvedli těch jedenáct Němců, asi je někam zavřeli, a nás tam nechali s hlídačem, který byl jeden z těch, co mají ty šikmé oči. Takový Mongol nějaký. Šel z něho strach jako hrom. Jenom jsem se mu díval na prst, co měl na spoušti. S tím kvérem pořád pohyboval jednou na mě, pak zas na Rudu, a zas na mě a drmolil: „Gerrrman, Gerrrman.“ S takovou zlostí. My jsme jenom čekali na toho druhého, který se šel někam zeptat, co a jak mají dělat, a to byl nějaký Ukrajinec, takže se s ním dalo mluvit. Ale s tímhle vůbec. Přišel až za takovou půlhodinu a domluvil to tak, že odvážali jednu tu loďku a po dvou nás převáželi na druhý břeh. Bylo to docela pracné, protože nás strhával proud, takže jsme přistáli o dost níž, než jsme vyjeli. Já jsem navíc táhl s sebou dvě krásné nové harmoniky, které mi dali ti Rusové asi proto, že jsem uměl hrát. A přitom jsem na to neuměl zahrát vůbec nic, protože to byly chromatiky, a ne heligonky. Ale oni to brali tak, že umím, tak ať to беру: „Domoj, domoj.“ Na druhou stranu jsem je převezl, tam nás seřadili, už tam byla tak stovka zajatců, udělali jsme trojstup nebo čtyřstup a šli jsme směrem na Poznaň. A já se tahal s těmi harmonikami. Ani nevím, proč jsem je nevyhodil. Možná jsem se bál, možná jsem byl rád, že je mám, anebo čert ví. Ale šli jsme asi tak dva kilometry, přišel ke mně nějaký Rus a jednu mi vzal. Nevím, jestli uměl hrát nebo ne, ale já

byl rád, že mi ji vzal, protože mi to ulehčilo. No ale s tou druhou jsem šel kus. Taky mi to vadilo. To byly velké harmoniky. Zase na druhou stranu jsem měl dost velkou výhodu oproti kuřákům. Ti na tom byli hodně špatně. Cigarety se už nefasovaly a doprovázející vojáci kouřili machorku nebo co, takže vždycky odhodili „čiko“ (oharek, nedopalek). Možná to odhazovali schválně, protože se to stalo víckrát. Když ho odhodili, tak ti kuřáci, zajatci, se za ním vrhli, a ten doprovázející voják vzal pušku a pažbou je mlátil po zádech. Vůbec se nedívali na to, že bije, ale rvali se za tím „čikem“. Představ si, jaké to je. Dal by i život za to, aby si jenom potáhnul.

Pochodovali jsme až do večera, došli jsme do nějaké vesničky a tam pro nás byly nachystané chlévy na spaní. Na zemi rozestlali nějakou slámu. Na druhý den jsme zase šli až do večera, zase měli přichystaný nějaký statek, a tak to pokračovalo až do Poznaně. Nevím už, kolik dní jsme šli, ale dostávali jsme jídlo i pití, většinou nějakou bramboračku a čaj. No a v Poznani mi vzali tu druhou harmoniku. Už mi to bylo i líto, protože jsem ji táhl až tam. Ale tak mohlo mě napadnout, že mi ji stejně vezmou. V Poznani byl tzv. „Sammellager“ (sběrný tábor). Bylo tam strašně moc zajatců. Nedovedu to odhadnout. Nejspíš všechny zajatce shromažďovali tam. Možná to byla původně polská kasárna nebo co. Rozdělovali to tam do skupin a my Čechoslováci jsme se drželi pohromadě. Neoddělovali nás nějak zvlášť od Němců, ale brali nás v úvahu, a pak se nás ptali, jestli chceme k československé armádě nebo domů. Bál jsem se tam jít. Zdálo se mi, že když mě zase pošlou na frontu... Byl jsem rád, že jsem se z toho pekla dostal. A jít tam znovu? Tak jsem řekl, že chci k mámě. Jestli tam někoho vzali, to nevím, ale začali nás ládovat do nákladních vagonů a „davaj“ do Ruska. Vyjeli jsme 9. května. Byl konec války a já měl na další den narozeniny. 18 let.

V zajetí

Jeli jsme deset dní na Ural. Pamatuji si, k jaké obrovské změně došlo, když jsme přešli polsko-ruské hranice. Vlastně jsme nevěděli, že jsme za nimi, ale poznali jsme to podle toho, že už po nás nikdo neházel kameny. Kdekoliv jsme v Polsku zastavili na nádraží, tak po našich vagoněch lidi házeli kamením. Náš vojenský doprovod často střílel do vzduchu, aby ty Poláky zahnal, protože oni, ti vojáci, byli v budkách u vagonů a taky měli obavy. Odpovídali za nás a sami byli ohroženi. A to se stávalo na každém nádraží. Asi tak čtyřikrát. A představ si, je to až neuvěřitelné, jakmile jsme přešli hranici, jako by utál. Nikdo po nás nic neházel. Nás to až

překvapilo, že ti Ukrajinci nebo Rusové nebo kdo to tam byl... Vždyť vytrpěli tolik, co i Poláci. Vždyť Němci byli až u Volhy. Jednou po nás sice hodil kamenem nějaký malý, tak desetiletý kluk, ale hned dostal pohlavek od takového staršího pána, asi dědečka, který mu pohrozil, aby už neházel. Nevím ale, jestli proto, že to nesměl dělat, nebo proto, že se bál těch ruských vojáků. Toho doprovodu. Přesto to na mě hodně zapůsobilo. A navíc nám někteří Rusové nosili vodu. Normálně jsme chytali do „Kochgeschirr“ (nádobí, ešus) během cesty vodu tekoucí ze střechy vagonu, ale v Rusku se i stávalo, že přiběhli s lahvemi nebo nám nalili do ešusů, třebaže nesměli.

Nepamatuji si už přesně, přes co jsme jeli. Myslím, že přes Minsk a Kazaň, až do Ufy, což byla taková spíš dřevěná vesnice. Já tam tehdy město neviděl. Když jsme tam dorazili, spadl nám kámen ze srdce, i když jsme věděli, nebo spíš starší vojáci to znali, že jsme na Uralu. „Mittelural“ (střední Ural) tomu říkali. Byli jsme zavedeni do lágru, kde nás přivítal nějaký sovětský důstojník, ale uvnitř toho tábora nebyl jediný Rus. Samí němečtí vojáci v krásných uniformách, jako bys přišel do Berlína na přehlídku. Asi to byli ti antifašisté nebo co. Řídili chod celého lágru, i když samozřejmě podle sovětského vedení. Ale disciplína tam byla stejná jako v německém vojsku. Od začátku nás na přísnou disciplínu upozorňovali. Hlavně na zákaz krádeže, ale i další věci musely být dodržovány. Do baráku jsi nemohl vlézt, aniž by ses zul. Před vchodem jsi musel sundat boty a vzít si je s sebou k pryčně. Na ubikacích jsme totiž neleželi na lůžkách, ale vedle sebe na pryčnách od stěny ke stěně.

Na práci nás rozdělili do čtyř kategorií, které stanovili lékaři tak, že nás při prohlídce chytli za hýždě nebo za zadek, prostě za zadní sval. Na ruce nebo stavbu těla se vůbec nedívali. Podle pevnosti zadku pak člověka šoupli do určité kategorie. Měl jsem v tomhle obrovskou smůlu, protože jsem sice nebyl nijak silný, spíš drobný, ale dva roky jsem se učil za ševce a měl jsem od toho dost vyseděný zadek, takže jsem se dostal do druhé kategorie. Výš už byla samozřejmě jenom jednička, zatímco čtverka, tzv. „Genesungskompanie“ (rekonvalescenční, ozdravná rota), byla tvořena slabými, nemocnými nebo různě postiženými zajatci. Kopali jsme rašelinu a právě „Genesungskompanie“ vždycky sebrala „povrchovku“ (povrchovou vrstvu). Pak jsme nastoupili my se „šticovkami“ (rýče), které měly z boku nůž na řezání takových kostek nebo cihel. V podstatě jsme dělali rašelinové brikety velké tak 30 cm a široké asi 15x15 cm. Do hloubky jsme kopali zhruba 1,5 – 2 m. Byli jsme rozdělení do dvo-

jic, takže vždycky jeden kopal a druhý ukládal cihly na kolečko, odvezl je a uložil do takových komínů, tzn. stavěl je do kruhu o průměru tak 2 metry. Denní normu práce jsme měli 1000 briket na jednoho, takže dohromady 2000. V první kategorii to bylo 1200, ve druhé 1000 a ve třetí 750. Vždycky jsme se snažili, abychom těch tisíc udělali, protože kdo nesplnil normu, nedostal plný přiděl stravy. Za splnění bylo 20 deka krupicové kaše navíc a za překročení normy se zřejmě dostávalo ještě něco, ale to já si už nepamatuji, protože se mi to moc často nestalo. Jinak ale gramáž jídla byla stejná pro všechny kategorie. Ať už dělali 1200 nebo 750, vždycky dostali stejně. Dá se říct, že bylo jídla dost, ale nasycený z toho jeden nebyl, protože tomu chyběl omastek. Bylo to spíš takové plané. Samé kaše, zelenina, ale fasovali jsme k tomu cukr, asi 20 deka, což bylo hodně výživné, a taky tabák. Měl jsem výhodu, že jsem nekouřil, takže jsem mohl tabák měnit za cukr nebo za chleba. Bylo to možná až sprosté, ale hlad je hlad. I přes přísný zákaz se jídlo kradlo, protože chybělo. Hlavně kuřáci na tom byli špatně, když vyměnili svůj přiděl za cigarety a ještě se jimi huntovali. Problémy byly i s holením. Mně tehdy ještě vousy moc nerostly, ale starší vojáci byli holeni často tupými žiletkami, dokud něco seškráblý, a docela tím trpěli. A oholení být museli jako na vojně. Na hygienu se vůbec dost dbalo, protože tam byly všude vši. Každou sobotu jsme se koupali, dostali jsme na to tak tři nebo čtyři litry vody a po vysvěcení nám naše věci vzali na „Entlausung“ (odvšivení).

Pracovali jsme od pondělí do soboty. Neděle byla jakoby volná, ale žádné volno jsme neměli. Když pršelo, museli jsme vymetat kaluže v celém lágru, a když bylo sucho, tak jsme zase tu půdu, ten udusaný písek, kropili. Jindy jsme zase z lesa nosili břízy, kterými jsme posázeli celý tábor. Dělali jsme z nich takové umělé lesíky. Nesázeli jsme je s kořeny, ale osekané, takže po nějaké době uschly a šli jsme pro nové. Nevím, proč jsme to museli dělat. Asi abychom byli zaměstnáni, anebo pro parádu. V kuchyni jsme ale nedělali nic. Brambory škrábali, myslím, ti z „Genesungskompanie“. Oni taky při rašelině obsluhovali stroje, protože po našem kopání zůstávaly zbytky, a taky na některých místech byla ta rašelina sypká, nepevná, tak ji házeli do takového presujícího stroje, kde se to tlačilo, slepilo a vyšla z toho zase briketa.

V lágru jsem byl asi pět nebo šest měsíců. V říjnu (1945) nás propustili. Teď nevím, jestli 1. 10. nebo až 31. 10., ale tam už bylo tak 30 cm sněhu. Pamatuji si, jak jsme se v tom sněhu brodili na nádraží. Šlo to těžko, ale stejně jsme byli strašně rádi, že už jedeme, i když jsme

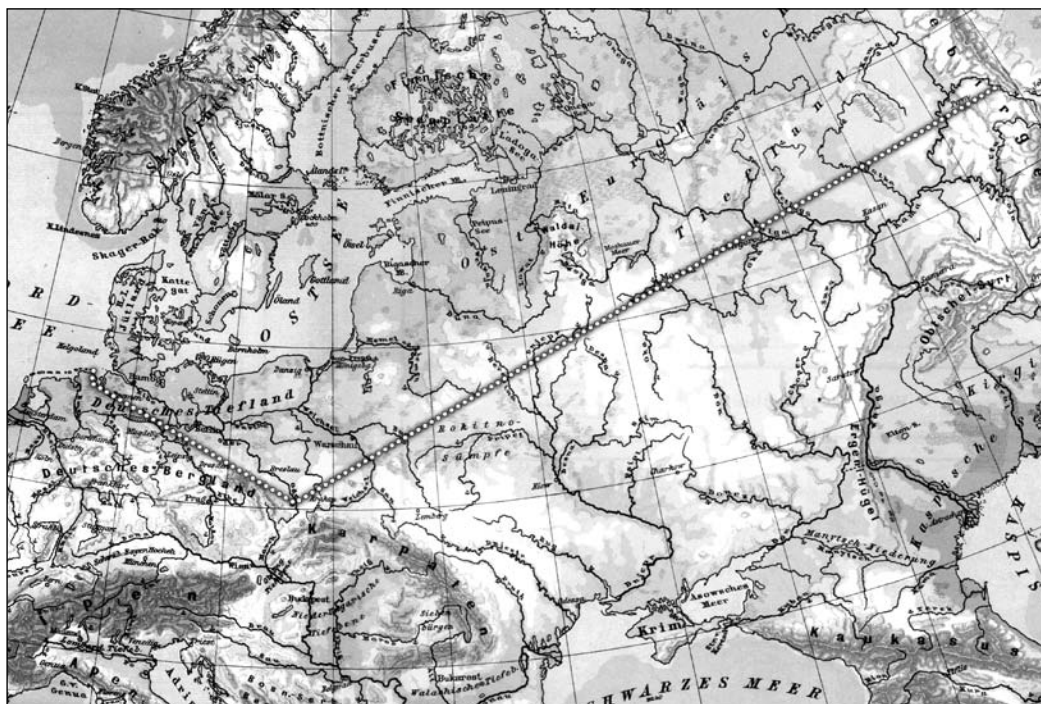

neměli jistotu, že se vrátíme domů. Propustili všechny „Ausländer“ (cizozemce), takže Italy, Maďary, Belgičany, Francouze, Čechoslováky apod. Z německých zajatců byly propuštěny jen práce neschopné a nemocné osoby. Ostatní tam zůstali. Před odjezdem nás seřadili a lékařka, která nás doprovázela, nás upozorňovala, abychom se celou cestu nevzdalovali od vlaku, protože by nám mohl ujet a zůstali bychom sami bez dokumentů a ještě v německé uniformě. Na Ural jsme jeli 11 dní, ale zpátky celý měsíc, takže jsme stáli všude možně. Už jsme neměli jako vlak žádnou prioritu, takže se nám cesta vlekla. Měli jsme volný pohyb, protože nás hlídat nemuseli, když jsme jeli domů, tak jsme chodili na nádražích na trhy. Prodávali tam zeleninu, brambory a podobné věci a já jsem tam prodal za 400 rublů svůj celkem nový německý vojenský kabát. Jenže pak mi zase bylo zima, protože ve vagónech jsme neměli žádné přikrývky nebo něco takového, ale spali jsme pod těmi svými kabáty. Proto jsem si honem koupil od jiného vojáka plášť za 200 rublů. Zůstalo mi teda 200 rublů k dobru, a tak jsem si na těch trzích kupoval smetanu a s chlebem jsem ji pak jedl. Dávali ji do půllitrových lahví a já si jich koupil za tu dobu snad deset. Strašně mi chutnala. Mléko jsem si kupoval můň, protože se rychle kazilo, ale kysaná smetana vydržela. Kromě toho jsme si vždycky, když vlak zastavil někde v polích, šli nasbírat zeleninu, hlavně hlávkové zelí a „kvaky“ (tuříny). Křoupali jsme to jako králíci. Každý nabral, kolik se mu jenom vlezlo do kabátu. A „kvaky“ platily za pochoutku. Jenže to bylo nebezpečné. Jednou se vlak rozjel a asi tři nebo čtyři zajatci ho už nestihli. Běželi za námi a mávali na nás, ale vlak jel. Jak dlouho asi tak mohli utíkat? Jenže za chvíli se vlak zastavil, tak se zase rozeběhli, aby nás chytili. A vlak se zas rozjel a zas zpomalil, takže oni měli pořád naději, že nás chytí. Nakonec nás skutečně doběhli. Byl mezi nimi jeden z Bohumína. Měl takové polské jméno, Rzeznicki, nebo tak nějak se jmenoval. Zkušený starší voják, který byl předtím snad čtyři roky na vojně. Říkal, že to byl pro něho nejšťastnější okamžik v životě, když dostihl ten vlak. Už prý nepůjde od vlaku dál než na dva metry. Jídlo nám navíc nabízeli i sami Rusové, obyčejní lidé. Nenadávali nám, i když jsme měli německé uniformy, a ještě nám zadarmo dávali brambory a tak. Hlavně brambory. No a vezli jsme si kuchyň, takže nám vařili čaj, polévky a takové „Eintopf“ (husté polévky nebo kaše na způsob „co dům dal“) nejčastěji s kroupami. Stejně jsme měli hlad, takže jsme sbírali to zelí a „kvaky“ a někdy se dokonce jedlo i to listí z „kvaků“. Pamatuji si na jednoho Belgičana,

staršího vojáka ve věku tak 25-30 let, který asi snědl víc toho listí nebo co, protože dostal červenu (průjemovitě onemocnění) a zemřel. Vzali ho do nemocničního vagónu a asi po dvou dnech jsme se dověděli, že už nežije. Takže na cestě domů umřel.

S hygienou to vůbec bylo ve vlaku špatné. Měli jsme tak 30 nebo 40 vagónů po asi 40 lidech. Kde by se to všechno koupalo? Jeli jsme navíc dlouho a na rozdíl od lágru se tam už neprovádělo odvěšívání, takže se vši hrozně rozmnožily. Ležly po celém těle, až se z toho nedalo spát. Jedině když se vlak rozjel, tak jsi usnul, protože ty vagóny sebou škubaly na všechny strany. Jakmile zastavil, ležly ty vši všude a musel ses pořád škrábat. Na koleně jsem se dokonce škrábal až do krve a dostal jsem z toho otravu. Zčervenala mi celá noha a strašně bolela. Jestli mi ta doktorka mohla pomoci, nebo jestli se na mě byla vůbec podívat, to už nevím, ale měl jsem velké štěstí, že to bylo už těsně před cílem naší cesty – Frankfurt Oder (Frankfurt nad Odrou). Přijeli jsme na nákladní nádraží a odtamtud nás nemocné, protože nás bylo víc takových, odnášeli do nemocnice, která stála nedaleko, asi 200 m od nádraží. Víím, že nás nosili vojáci v italských uniformách, takže asi taky zajatci. Když mě jeden z nich vzal na záda, tak jsem až řval bolestí, protože mi při chůzi trhal s tou nohou. V nemocnici mě po prohlídce okamžitě poslali na operaci, osprchovali mě, dali mi narkozu a pamatuji si, jak mi říkali, abych počítal, a já napočítal „eins, zwei, drei“ a vier už jsem neřekl, protože jsem byl hrozně slabý. Slyšel jsem ale toho doktora, tam byl jeden německý a jeden ruský doktor, jak říká: „Na, der ist schon so weit.“ Jako že už jsem tak daleko, že už spím. A vjel mi do toho nožem. Zařval jsem, tak mi přidali ještě kapky, a pak už jsem o sobě nevěděl. Probudil jsem se na světlici, kde jsme leželi čtyři z jedné a čtyři z druhé strany. Z kraje byl nějaký Jugoslávce bez jedné nohy, pak já, vedle mě Rakušan, který byl ještě o rok mladší než já a vyoperovali mu jablko z kolene, ten kloub, takže nemohl ohnout nohu. V rohu pak ležel starší Sudeťák, naproti němu taky Sudeťák bez obou nohou, dva Maďaři a toho posledního si už nepamatuji. Jeden z těch Maďarů blouznil a neustále mlel dokola: „Egy, kettő, három, négy.“ (Jedna, dva, tři, čtyři). Pořád dokola: „Egy, kettő, három, négy.“ To už šlo na nervy. Klid byl jenom, když usnul.

Jak dlouho jsem byl v nemocnici, si už nepamatuji. Takových 14 dní určitě, ale možná i tři týdny nebo měsíc. Když mě pustili, dostal jsem se do „Sammellagru“, kde byli zřejmě shromažďováni všichni zajatci z Ruska, z nemocnic apod. Západoevropské státy tehdy odtamtud vypravovaly každý měsíc jeden zajatecký vlak,

Putování A. Lipowského
po Evropě za 2. světové války

„Krankenzug“ (vlak s nemocnými), sestavený z rychlíkových vozů. Všechny tak posbírali. Na východě se ale o nás nestaral žádný stát, tak Rusové sestavili jednou za půl roku (!) vlak z nákladních vagonů (!), který jel sem do Polska, Československa, Maďarska atd. Proto jsem musel čekat pět měsíců na odjezd. Někdy na jaře 1946 nás naložili a jeli jsme přes Děčín-Podmokly do Československa. Na hranicích nás na dva dny odstavili, protože někdo prohlásil, že máme v transportu tyfus. Po dvou dnech dali celý ten náš vlak do karantény na další tři týdny. Tehdy za mnou přijel otec s jedním známým, Frantou Kohutem, který byl legionář, což mělo v té době velkou váhu. Dověděli se o mně, protože jsem jim napsal. Po dlouhé době jsem o sobě dal vědět. Poslední dopisy jsem totiž poslal v polovině ledna 1945, když jsem šel na frontu, a pak ještě v březnu z nemocnice v Leipzig, ale to jsem napsal jenom pár řádků, protože tady kolem Bohumína už byli Rusové, takže jsem moc nevěřil, že by to došlo. A ono to došlo. Ale z Ruska nebylo šance něco poslat, až teprve z těch Podmokel. Tak celou tu dobu o mě doma nevěděli. Otec přijel až ke konci těch tří týdnů, kdy nás začali propouštět, ale mě s ním nepustili. Dostal jsem propouštěcí list jako repatriant (navrátilce do vlasti), ale vespod bylo dopsáno „bývalý německý voják“, a s tím jsem se měl hlásit v Praze v Motole, kde byl velký zajatecký tábor. Jeli tam se mnou ještě dva kluci, a sice Ruda Konečný z Karviné a nějaký kluk z Darkova. Přišli jsme do nějaké té přijímací místnosti a ta úřednice, co tam byla, se podívala na naše listy, a když viděla „bývalý německý voják“, tak hned vyměnila karty a poslala nás někam do

skladu nebo kam. A nás mladé kluky to už tehdy napadlo, že tam něco nehraje. Věděli jsme, že do Motola zavírají a že se odtamtud dá těžko dostat. Mně to řekl právě Franta Kohut. Měli jsme tam dostat na cestu „Verpflegung“ (stravu), ale na to jsme už nedbali, podívali jsme se, jestli nás někdo nesleduje a vzali jsme to druhou stranou pryč. Jízdenky jsme už měli, na nádraží nám prakticky hned jel vlak do Bohumína, tak jsme nastoupili a i bez jídla jsme odjeli. V Bohumíně nastoupil do vlaku takový podezřelý chlap, který nás pořád pozoroval. Neměli jsme na sobě sice německé uniformy, ale byli jsme oblečeni možná dost divně. Já měl třeba takové tmavomodré testlové kalhoty, taky nějakou košili a balonák, ten kolega z Darkova zase někde sehnal ruské rajtky a ruskou lodičku (vojenská čepice). Nevím ani, kde jsem splasil to svoje oblečení. Každopádně nás ten civilista pořád sledoval, takže nám nahnal hodně strachu. Tehdy se jelo ještě po starých kolejích přes Orlovou a Doubravu a my jsme uvažovali, že bychom z vlaku vyskočili. Dostat se do lágru těsně před domovem, to jsme nechtěli. Dokonce jsme si už připravili, jak budeme skákat. Že uděláme takový kotrmelec dopředu. Ale pak jsme si to rozmysleli, protože vlak sice nejel moc rychle, ale těch 30-40 km/h asi měl, takže jsme si mohli něco udělat a tím tuplem bychom se nikam nedostali a zavřeli by nás. Všichni tři jsme jeli do Darkova, protože nás ten Darkovan pozval domů, vystoupili jsme na nádraží, kousek jsme šli, a když jsme viděli, že nás nikdo nesleduje, tak se nám obrovsky ulevilo. Ten Darkovan bydlel v takové staré chaloupce, vešli jsme dovnitř a tam stál na stole dort. Už ho čekali, ale nikdo nebyl doma, protože jsme nejspíš přijeli

brzo. Celý ten dort jsme snědli. Nevím, jestli tam nic jiného neměli nebo co, ale pustili jsme se do něho. S Rudou Konečným jsme pak jeli domů. On nasedl na tramvaj a já na vlak do Mostů.

Na Mosty jsem dorazil ve tři hodiny, a protože to byl dělnický vlak, tak z něho vystoupilo velké množství mých kamarádů, ale nikdo mě nepoznal. Nikdo nečekal, že bych se tam mohl objevit. Až když jsem na ně zavolal, tak se všichni nahrnuli ke mně a: „Jé, Gusto, Gusto...“ Spolu jsme pak šli pěšky nahoru a tak jsem přišel domů. Bylo to někdy v květnu. To víš, že máma byla strašně šťastná, protože o mně dlouho nic nevěděla.

Po válce

Hned jsem se však musel hlásit na vojenské velitelství v Těšíně. Později jsem se dověděl, že se někteří nešli hlásit, ale tak možná měli jenom silné řeči. Druhého dne jsem teda dorazil na vojenské velitelství, které tehdy bylo v Českém Těšíně za nemocnicí, normálně mě pustili přes bránu, v kanceláři nějaký poručík nebo nadporučík všechno sepsal a řekl mi: „Můžete jít.“ Byl jsem rád, že to tak dobře dopadlo, ale na bráně mě zastavili a povídají: „Počkejte chvíli a sedněte si tam.“ Jako do vrátnice. A mně to bylo divné. Buď se ten poručík rozmyslel, anebo na mě zahrál takovou habaďuru. Od devíti hodin ráno jsem tam seděl a nikdo se mnou nemluvil. Ta nejistota po tom všem, co jsem prožil, byla hrozná. Až v poledne přišel voják a řekl mi, abych šel s ním. Musel jsem jít tři kroky před ním. Bylo mi to dost trapné, protože jsem šel sám a za mnou on s kvěrem. Chtěl jsem se s ním dát do řeči, protože pocházel odněkud z Orlové, ale asi se bál, že ho někdo prozradí, takže když jsem zastavil, abych se na něco zeptal, tak taky zůstal stát. Na nádraží mě postavil k oknu a sám si stoupl tak dva metry ode mě. V tom přišel Josef Wiszczor z Ukrajiny (pomístní část Mostů) a povídá: „Á, vitez Gustav, vitez...“, a že pojďme, protože už hlásili vlak. Jenom jsem mu ukázal na toho vojáka, on se tak zarazil, ale pak mě už ten voják vzal a šli jsme k vlaku. Myslím, že jsem ještě stačil Josefovi říct, aby vzkázal našim.

V Trinci jsme vystoupili a zavedl mě na Borek, kde byl zajatecký pracovní tábor pro Trinecké železářny. Pamatuji si, že jsem měl na sobě oblek a přišel nějaký chlap s kýblem, ve kterém měl bílou barvu, a tou barvou mi napsal na ten oblek zepředu i zezadu, a myslím, že i na stehna, velká písmena ZT jako zajatecký tábor. Byl to celkem nový oblek. Koupení byl sice na konci války a povídalo se, že se vyráběly ze dřeva, takže když ses posadil, tak sis tím mohl odřít koleno, protože byl takový drsný. Ale byl to můj jediný oblek a on mi ho celý zamazal.

Naštěstí to nebyla barva, ale nějaké vápno nebo co, takže to šlo smýt. Hned druhý den ráno přijeli naši a dali mi nějaké jiné věci. Navíc jsem asi vyfasoval montérky. Z domu mi taky posílali jídlo. Sice se to nesmělo, ale nebylo to nějak zvlášť přísně hlídáno. Bylo tam taky hodně lidí, které jsem znal. Jako „Werkschutz“ (železárenská ochranka) tam působil a hlídal zajatce nějaký Latocha z Mostů a taky Ruda Kavulok, co mi později prodal saxofon. Mezi zajatci zas byli Josef Kowolowski a jeho bratr Karel, kteří byli tak trochu z rodiny, a navíc Josef byl takový hromský srandista, takže jsme se při něm hodně nasmáli. Karel byl zase velitelem pracovní čety, což mi strašně pomohlo, protože jsem byl po těch lágrech a tom všem hrozně slabý, a on mi zařídil práci v závodní kuchyni v železárnách. Ostatní chodili do pohybu, na baliny, kde se skládají z vagónů rudy. To bych asi nezvládl. Nevím, ale těžko. V kuchyni jsem jenom škrábal brambory nebo umýval nádobí a sem tam jsem šel někam do železáren vypomocť.

Propustili mě 26. 7. 1946. Řada kluků tam ještě zůstala, a to měli někteří z nich už státní občanství. Například Karel Kowolowski. A musel tam být. Takový to byl bordel. Já státní občanství ještě neměl. Napřed jsem dostal osvědčení o spolehlivosti, a až pak občanství – 18. 3. 1953. Po propuštění jsem se ale musel nejdřív hlásit na SNB, kde mě hned seřvali, že jsem si nesundal čepici. Měl jsem na hlavě kšiltovku, a když jsem vstupoval dovnitř, tak jsem si ji sundával. A ten esenbák na mě spustil: „Jak si to představujete vlézt do úřední místnosti v čepici?“ Povídal jsem si pro sebe, že mi to pěkně začalo, ale nehádal jsem se s ním. Řekl mi: „Do tří dnů se musíte hlásit do práce, jinak vás šoupneme zpátky.“ V té době už nebylo jednoduché najít práci. Na dráze nebrali a v železárnách taky ne. Pomohl mi otec. Zašel na pilu v Mostech, znal se tam s tím šéfem, a tak jsem tam nastoupil. Docela mě ta práce bavila. Řezali jsme ručně kulatiny na potřebnou délku, a pak jsme to navalovali blíž ke „gatrům“ (mechanické pily). Dřevo se vozilo tehdy ještě koňmo, ale upravené desky nebo trámy jsme už ládovali do vagónů. Po pěti měsících jsem odtamtud chtěl odejít, protože jsem se chtěl dostat k dráze a v Bohumíně zrovna vytvořili první stavební vlak, který se měl starat o obnovu kolejí po celé Moravě. Chyběli jim tam ještě lidi, protože to byla taková novota. Pracovalo se od pondělí do soboty s tím, že se tam přespávalo, což v té době nebylo moc obvyklé. Jenže šéf té pily mě jednoduše nechtěl pustit. Potřeboval stabilní skupinu a ne pořád nové lidi. Já ale chtěl každopádně k ČSD, tak jsem to udělal fikaně. Za Německa jsem se učil za ševce, a i když jsem neměl výuční list, práci jsem uměl. Zašel jsem

teda za jistým Reichenbachem, který měl ševcovskou dílnu v Mostech vedle kostela, a zeptal jsem se ho, jestli by mě nevzal. On mě znal, protože se taky učil u mistra Kufy, a navíc si docela rád vypil, takže mu stála práce a potřeboval pomoc. Zařídil jsem si to přes pracovní úřad, kde jsem doložil, že jsem se učil ševcem a že chci pokračovat, takže mě na té pile museli pustit. Za tři měsíce jsme spolu s ještě jedním tovaryšem udělali celou haldu bot, které se tam tomu Reichenbachovi nakupily, a neměl jsem co dělat. Proto jsem šéfovi řekl: „Pane Reichenbach, sám vidíte, že práce není a na léto teprve nebude, protože se chodí bosky...“, tak že bych klidně odešel. A on to uvítal. Taky mě musel něčím platit. Domluvili jsme se, vzal jsem od něj výstup a přihlásil jsem se k tomu stavebnímu vlaku. Nastoupil jsem 23. 4. 1947 a pracoval jsem tam do 1. 10. 1948, kdy jsem narukoval na vojnu.

Povolali mě teda už za Gottwalda. Tehdy jsem politiku až tak nevnímal. Byl jsem mladý kluk, ale orientoval jsem se podle otce, který byl členem národních socialistů. Jenže jsem volil až v r. 1948, protože r. 1946 jsem tu ještě nebyl, a ve čtyřicátém osmém se už národní socialisti volit nedali, takže jsem asi hodil bílý lístek. Tehdy byly jenom dvě možnosti. Buď komunisty, nebo bílý lístek. V Mostech a na Hřčavě zvítězily bílé lístky, z čehož bylo obrovské pozdvižení. No, ale já nastoupil 1. října na vojnu a absolvoval jsem celou základní vojenskou službu, i když vojenský výcvik jsem měl jenom tři měsíce v Olomouci, pak nás přemístili na Libavou, kde nás rozdělili a posílali na jednotlivé hornické šachty. Na dolech totiž chyběli lidé, tak tam posílali vojáky, ale samozřejmě ne všechny, jen ty, co komunistům nesesedli. Bývalé německé vojáky, kulaky a jim podobné. Nazývali to Vojenské báňské oddíly. 21 měsíců jsem tedy pracoval na jámě Pokrok v Petřvaldu. Později se, myslím, jmenovala Pionýr. Dělal jsem normálně v dole, i když ne ve stěně, ale obsluhoval jsem přepravní pásy. Nebo spíš vzduchové turbíny u těch pásů. Byl jsem tam s Adamem Labajem ze Šanců. Spolu jsme narukovali a taky na světlici jsme byli spolu. On byl docela silný Polák, ale v tomhle směru jsme se nikdy nepohádali. Naopak jsme se hrozně kamarádili, protože moje teta z Francovic (místní část Mostů) byla taky Polka a pozývala nás na různé akce, které se konaly v polské škole. Politiku jsme mezi sebe nebrali, ale zato o muzice jsme se dokázali pohádat hodně. Jemu se totiž líbila dechovka, zatímco mně jazz. A on tam měl s sebou rádio. Vždycky jsme se vadili: „Ty s poslouchal včera, tak já dnes.“ Přitom to bylo jeho rádio, ale tak byli jsme velcí kamarádi.

Mně se líbil jazz, protože jsem ho hrával v kapele. Měli jsme tady na Mostech skupinu, ve

kté bylo někdy i deset členů a já hrál na saxofon. Uměl jsem i na harmoniku, ale na tu hrál Emil Kufa, co žije dneska v Jablunkově a skládá písničky. Kromě toho tam byl pozoun, trubky, housle atd. Někdy jsme měli až tři saxofony. Hrávali jsme na svatbách, na zábavách všude možně, i v Černém na Slovensku, ale nejčastěji „U Jakubka“ (hostinec na Mostech). Skončil jsem asi, když jsem se oženil. V té době jsem už zase pracoval na dráze, a tam jsme dělali i 18-20 dvanáctihodinových směn za měsíc. Nemohl jsem dostat volno, když jsem chtěl jít hrát. Saxofon jsem prodal, za což na mě byl Ruda Kavulok, od kterého jsem ho původně koupil, strašně naštvaný, protože to byl nějaký dobrý prvorepublikový výrobek. Ruda už v té době taky nehrál, ale chtěl, aby ten nástroj zůstal v kapele. Tady na Mostech.

Tehdy jsem už měl ale úplně jiné starosti. Po ukončení vojenské služby 31. 9. 1950 jsem nastoupil k posunu u železniční stanice v Trinci. Dostal jsem se tam právě přes hudbu. Náčelník stanice Straka miloval dechovku a strašně podporoval závodní kapelu, ve které hrál můj strýc Antonín Foks. Přes něj mě přijali vlastně nejdřív do té kapely, i když pracovnímě měli plný stav. Jak to tam nakonec zmastili, to nevím, ale už jsem tam zůstal, i když ta kapela se brzo rozpadla. Pak jsem pracoval nějaký čas na hradle, mezitím jsem si udělal v Krnově sedmiměsíční kurs na výpravčího, a tak jsem se stal výpravčím v Trinci.

Oženil jsem se na podzim 1952 s Helenou Wiszczorovou a 10. 5. 1953 se nám narodil syn Erich. Bylo to pro nás dost těžké, protože v červnu 1953 došlo k měnové reformě. Dostali jsme novomanželskou půjčku 36 000 Kčs, ale jenom 900 korun, 300 na jednoho člena rodiny, nám vyměnili v poměru 1:5, zatímco zbytek 1:50. Takže za 1000 staré měny jsme dostali 20 Kčs nové. Splácet jsme ale museli 1:5, takže 7200, i když popravdě 2400 nám odepsali, protože k narození dítěte dávali 1200 Kčs a nám se kromě Ericha narodila v té době ještě dcera Zdeňka (1955). Taky porodné jsme však dostali v poměru 1:50. Původně bylo 3000 Kčs a nám přišlo 60 korun. Šel jsem kvůli tomu až na okres. Říkal jsem jim, že to přece musí být nějaký omyl, když prezident Zápotocký hlásil, že poškodili ty boháče a kapitalisty a nám propadla státní půjčka i porodné. Sekretářka nebo nějaká administrativní pracovnice mi na to jenom řekla: „Kdo se narodil v květnu a zemřel v květnu, tak jak porodné, tak pohřebné se platí 1:50.“ Povídám: „Jedna ku padesáti, dobře, ale co půjčka?“ Ani se mnou nechtěli mluvit. Pořád jen: „Budte ticho, budte ticho.“ To víš, že se lidi tehdy zlobili. U nás na dráze byl zaměstnanec, který měl našetřeno docela hodně peněz. Ještě večer před měnou zašel za náčelníkem Bendou,

Ilustrační foto v článku
z knihy: *Fotografovali válku*
– sovětská válečná reportáž,
autoři Daniela Mrázková
a Vladimír Remeš

který byl ve straně, a ptal se ho, jak to teda bude s penězi, když západ hlásí měnu a všichni komunisté tvrdí opak. A on mu odpověděl ještě toho večera: „Soudruhu, měna nebude, prezident to jasně řekl. To jsou jen štvavé vysílače.“ Ráno přišel do práce a byl bez peněz. Vzal knížku KSČ a před náčelníkem ji hodil do kýblu na uhlí. Víš, jaké měl pak potíže? S nervy na tom byl hodně špatně. My jsme taky nic neměli, takže jsme museli bydlet u rodičů. Nejdrívě jsme dostali dvě malé místnosti u nás nahoře, a pak jsme se přestěhovali do Miklusa (pomístní název Mostů), odkud pocházela moje manželka Helena. Stavět jsme se začali až v r. 1959, ale taky jsme to dělali spíš z ničeho. Dostal jsem výplatu, tak jsme koupili vagón škváry, a další měsíc jsme koupili zas něco jiného, a tak dále, až jsme postavili dům. Nastěhovali jsme se zrovna, když se nám

narodila druhá dcera Anna (1963). Helena s ní přišla z porodnice přímo do nového.

Těšínsko ve 20. století přináší takové množství osobních příběhů, že je nelze ani spočítat. Z historického hlediska jde o velmi bohaté ložisko svědectví o mnoha kontroverzních událostech, které zasáhly do každodenních životů obyčejných lidí. Kontroverzní záležitosti většinou nezapadají do prostého dualistického vidění světa „dobrý“ – „zlý“, stejně jako do něho nezapadá celý život. Dějiny jsou plné absurdit, kterým by se měl člověk snažit porozumět a ne před nimi utíkat, zvlášť když nemůže utéct před samotnými dějinami. Podobně se Těšínsko nevyhnulo společenským katastrofám 20. století a sehrálo v nich velmi specifickou úlohu. Tyto vzpomínky jsou jen jedním příběhem z mnoha v kole dějin.

POZNÁMKY

1 Na tomto místě lze pouze výběrově upozornit na některé z prací, ve kterých je pak možno najít další odkazy. Z českých studií přináší základní informace například edice zpráv NSDAP Milana Myšky (*Myška, Milan: Z tajných zpráv NSDAP o Těšínsku. Ostrava 1964, 146 s.*). Pod redakcí Niny Pavelčíkové byl vydán v r. 1971 sborník *PRŮMYSLOVÉ oblasti 3. Národnostní a hospodářská politika nacistů v zabraných průmyslových oblastech*, z něhož nutno upozornit především na úvodní příspěvek Viléma Plačka *Ostravská průmyslová oblast v letech 1938-1945*, ve kterém byla shrnuta problematika válečného hospodářství ve všech částech regionu rozděleného do Protektorátu, Sudet i Říše, a článek Ladislava Pallase *K praxi tzv. volkslisty na Těšínsku (ve světle svědectví J. Koždoně)*, ve kterém byly vysvětleny základní principy volkslisty. Podobně zaměřený sborník byl vydán také v Polsku v r. 1993 pod názvem *Przymus germanizacyjny na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy Niemieckiej w latach 1939-1945. Materiały z konferencji*. Na českém i polském sborníku se svými příspěvky podílel Andrzej Szefer, který se touto problematikou hlouběji zabýval, a z jeho prací lze připomenout např. *Szefer, Andrzej: Hitlerowskie próby zasiedlania ziemi śląsko-dąbrowskiej w latach II wojny światowej (1939-1945). Katowice 1984, 263 s.* Z dalších polských studií jen výběrově: *RAK, Romuald: Die deutsche Volksliste (1941) und*

*ihre sittliche Beurteilung. In: Oberschlesisches Jahrbuch 7. Berlin 1991, s. 223-230; Týž: Biskup Stanisław Adamski i tzw. Niemiecka Volkslista, jej uwarunkowania przedokupacyjne i okoliczności pookupacyjne. In: Biskup Stanisław Adamski. Duszpasterz czasu wojny i okupacji 1939-1945, Katowice 1994, s. 45-57; Kaczmarek, R.: Jak naziści rządili na Śląsku. In: Śląsk. Miesięcznik społeczno-kulturalny, 1991, č. 11, s. 25-27. Samozřejmě lze nalézt články dotýkající se problematiky 2. světové války a volkslisty na Těšínsku také v časopisu Těšínsko: *Grobelný, Andělín: Tři příběhy o statečnosti drobných lidí z Těšínska za nacistické okupace. Památce dr. Ludwika Brožka. Těšínsko, 1979, č. 3, s. 9-14; Kuchař, V.: Okres Český Těšín v období národní a demokratické revoluce do voleb v květnu 1946. Těšínsko, 1985, č. 2, s. 1-4. K válečným i poválečným událostem nutno upozornit hlavně na práce Mečislava Boráka a Dušana Janáka, kteří se věnovali zvláště otázce poválečné perzekuce, viz např. Janák, Dušan: *Tábor nucené práce v Třinci. Těšínsko, 42, 1999, č. 3, s. 12-16; Borák, Mečislav a kol.: Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR. Praha 2003, 331 s.; Borák, Mečislav: Spravedlnost podle dekretu. Šenov u Ostravy 1998, 450 s.***

2 Emmert, František: *Češi ve Wehrmacht. Zamlčované osudy. Praha 2005, 200 s.*

Jubilující sochař

Josef Bartoň

Zhotovil už víc než 65 dřevěných nebo kamenných soch, které jsou rozmístěny ve 20 státech celého světa. Od polárního kruhu ve Finsku po New Plymouth na Novém Zélandu a od Číny a Vietnamu po Jižní Karolinu nebo Brazílii. O kom mluvíme? O sochaři, zahradním architektovi a cestovateli MgA. Emilu Adamcovi, občanu ze Sedliště, které leží neda-leko bývalého okresního města Frýdku-Místku.

Je obdivuhodné, co zatím dovedl. Abychom nebyli abstraktní, ukažme si, co třeba stihl udělat v roce 2005: 16 dřevěných soch a devět kamenných monumentů pro veřejná prostranství v různých

částech světa. Náročný rok prezentoval na výstavě Monumenty 2005 v Sedlišťích na 25 velkoplošných fotografiích: jsou zde připomenuty sochy Osmi nesmrtelných, které už v Sedlišťích byly vystaveny, na Floridě v Key Westu zrealizoval čtyřmetrovou mahagonovou Bránu na Kubu, která získala 1. místo na tamní celosvětové sochařské výstavě. Na ně už navazuje volná transformace do Osmi Bab z lípy a dubu pro centrum obce Sedliště. V Austrálii stojí čtyři sochy z vápence a dolomitu Strážci a Deštitivý mrak (zamýšlí jich zhotovit 10, aby byly umístěny v největších městech po celém obvodu

Austrálie). V Ostravě-Mariánských Horách je z třeshňového dřeva 5,5 metrová Baba Mariánský strom, v Ostravě-Porubě zhotovil z mramoru pro nemocnici třímetrovou Matku s dítětem. Ve slovenské Oščadnici má z hoříckého pískovce sochu Baba hřib. Ve Švýcarsku stojí z lípy socha nazvaná Baba v deštivých mračnách, v Kemijärvi ve Finsku z borovice Baba nesoucí dřevo a studie hlavy z březového dřeva.

Pokračujeme dál už jen ve stručnosti a připomeňme, že ve Slovinsku se zúčastnil dvou akcí: ve Slovenských (od Slovenija) Konjicích vytvořil z topolového dřeva Slovinskou Babu a v Izole pak jedenáctimetrový vápencový monument Baba plující v moři. Na řeckém ostrově Thassos vytesal v proslulém mramoru třímetrovou Babu držící olivu a v Jižním Vietnamu, ve městě Chaz Doc, pak mramorovou sochu Matka řeky Mekong. Potud neúplné vyčíslení prací z roku 2005. Je nutné uvést, že jde pouze o výšeč jeho činnosti, poněvadž neobyčejně intenzivně a houževnatě pracuje od roku 1994, aniž počítáme jeho přípravné „výtvarné práce“ ještě z dřívějších let.

V čem je osobitost sochaře Emila Adamce a postupně se vytvářející sochařova osobnost?

Narodil se ve Frýdku-Místku, ale od dětství žije v Sedlišťích ve Slezsku. Od počátku vždy dělal něco navíc. Na základní škole v Sedlišťích už se věnoval zejména krajinomalbě a kresbě lesních zvířat, a to pod patronací paní učitelky Běly Kačírkové, která na škole dodnes vyučuje. Od té doby se sedlišťský kopec Baba a sochařův pod oním kopcem staly trvalou inspirací, místem pro rozjímání a zdrojem i pro tvorbu. Na střední škole pak navštěvování malířského ateliéru a studium na ZUŠ ve Frýdku-Místku. V roce 1993 zahájil studium Akademie výtvarných umění v Praze a zahradní architekturu na Mendlově univerzitě v Lednici na Moravě. Rok také studoval inženýrství životního prostředí na ČVUT v Praze. Na akademii studoval u dr. Miloše Šejna, sochařství u profesora Jindřicha Zeithammla, který měl na jeho tvorbu největší vliv, a také u akademického malíře Aleše Veselého. Už za studií vznikají krajinné projekty (krajina Sedlišť, kresby motocyklem na sněhu), geografický projekt Lugovy lokality v oblasti českého masivu a architektonicko-urbanistický projekt Vitalizace sídliště jihozápadního města v Praze. U profesora Zeithammla vznikají práce Sluneční žena, projekt Lachtani pro Letenské sady v Praze, práce ze dřeva Tři úly a také Osm nesmrtelných. Inspiraci přiznává u Henryho Moora a Constantina Brancusiho, ale i u Josefa Čapka cyklem Oheň a ještě dál inspiraci středověkou plastikou s lidovou řezbářskou tvorbou.

Amazonia, Křemen, 300 cm, Brazílie 2003, Emil Adamec

Okolnosti vzniku dřevěných plastik Tři úly (1998) nám napoví něco ze sochařské techniky a filozofické tvorby a ukáží na přerod inspirace v dílo: tři dřevěné plastiky se vztahují k české krajině, jako materiál si vybral dřevo z lípy, stromu nám velmi blízkého. Není nezajímavý postup práce. Dřevo zhruba opracoval podle sádrového modelu, každý kmen rozdělil na dvě poloviny a z jednotlivých dílů položených vodorovně modeloval krajinu. Panoráma Beskyd. Až byl spokojen s přenesenou podobou zemského povrchu, vrátil kmeny do vertikální polohy a dokončil podobu úlů. V dřevěných kmenech viděl skryté figury žen, které jsou pro Emila Adamce dominujícím žánrem, a když si připomněl plastiky Henryho Moora, byl osud lipových kmenů rozhodnut. Od té doby se u sochaře objevují také ženy s drapériemi (řásněním nebo zřásňováním), aby působily přirozeně. K drapériím čerpal ještě z další inspirace – a opět z přírody – na políčkách čínských rýžovišť, a to v Longshengu (dračích hřbetech), vysledoval zanechané stopy po odkapávání vody z horního pole.

Načas, kdy jeho zvědavost došla určitého uspokojení, přerušil práci doma delším pobytem v Číně. Už dřív přemýšlel o východní filozofii, o konfucianismu, ale zejména o taoismu jako výrazném filozoficko-náboženském směru. Přitahovalo ho poznání života, fungování společnosti podle zákonů přírody a vesmíru na základě dvou protikladných a zároveň doplňujících se sil. Jeho vztah k východu odvíjí se v několika fázích. Cesta po Číně, aby hledal Mistra (myslí legendárního zakladatele Lao' C a jeho dílo

Brána na Kubu, Mahagon, 400 cm, USA 2005, Emil Adamec

Strážce III, Vápenec, 200 cm, Austrálie 2005, Emil Adamec

Cesta a její síla), zajímá ho buddhistické sochařství a čínské zahrady. Účastní se sochařského sympozia v Chang – Chunu v severovýchodní Číně, pak cestuje po městech a horách a také po Měsíčních horách. V Guilinu (jižní Čína) umístil kamenné dílo Měsíční zrcadlo (2001), které má podobu žulové nádoby uvnitř se spirálou a obrazem vesmíru. Své další pocity z cesty interpretoval pak do podoby dřevěných figur, jejichž vzory našel v taoistické nauce, v inspiraci z bájných postav nesmrtných a z osmi základními proměnami ve vesmíru představované Zemí, Horou, Řekou, Větrou, Bouří, Ohněm, Jezerem a Nebem. „Chci vytvořit akupunkturu Země.“ Proto se snaží umísťovat sochy tak, aby měly svůj protějšek na druhé straně zeměkoule.

„Sochu chápu pouze jako dílo vytvořené skulptivním procesem, tedy ubíráním materiálu z bloku kamene nebo kmene dřeva. Vše ostatní není pro mne sochou v pravém slova smyslu. Abych toto potvrdil, používám tak pro své sochy pouze přírodní materiály ve své původní podobě... Po dobu mého letu mezi střední Amerikou a Austrálií v tomto roce (2005) jsem vytvořil návrh kamenné plastiky Baby pro kopec v Sedlišťích. Jedná se tradičně o zpodobení matky Země.“¹

Všude realizoval sochy: ze dřeva, kovu a různých druhů kamene. Oprávněně nazval jednu ze svých výstav Monumenty. Je v nich velikost, mimořádnost i mohutnost. Dělá to s tvrdohlavostí připomínající tuhost šedožluté mrákotínské žuly, která je jeho oblíbeným materiálem. A je mu třeba v dobrém smyslu závidět. Znít to v současné době neuvěřitelně, ale nejde jenom vzít ranec a jít do světa. Už předem se musí „předplatit“: předběžný náčrt a vlastní projekt, pak pracovní nástroje, a to není zdaleka všechno. Je to prostě světoběžník, ale v Sedlišťích zakořeněný, kam se rád vrací a občasný pobyt bez ohledu na čas naplno využije k sochařské práci, pro výstavy svoje i výstavy jiných umělců.

Na počátku bylo jeho bydlení v Sedlišťích a pak první dílko z roku 1997, které Emil Adamec pojmenoval Žena strom. Téměř 5 metrů vysoká plastika z dubu umístěná na vlastní zahradě má podobu subtilní mladé ženy jakoby vyrůstající ze země. Dub vytržený, ze životodárné půdy a jimi po opracování obrácen vzhůru s oním: nikdy nezapomenout na spojení ze životodárnou zemí.

Jedno místo v Sedlišťích přece však můžeme označit za nejvíce inspirující. 374 metrů vysoký kopec nad obcí s kruhovým výhledem. Bezručova vyhlídka, dříve Černá zem a ještě předtím Baba. Je to starobylý název kopce z dob pohanských a pravoslavných a je spojený s kultem starého přírodního úkazu. Baba je ve slovanském

bájesloví zosobněním deštivého mračna, v němž si prapředci představovali ženu způsobující dešť. Síla tohoto pojmenování se přenesla i na pojmenování jižního svahu kopce potoka – Babík. Tento inspirující podnět z domova si Adamec odnáší na světová sympozia, aby jej zúročil.

Tak od původní dívčí plastiky Žena strom přechází k dospělým ženským postavám. Dochází k nim ovlivněn mýtem Baby k hledání nové podoby. V různých oblastech světa dostává jeho žena podobu přizpůsobenou původní místní kultuře. Na Novém Zélandu zanechal plastiku Baba ve větru. Její výraz nese útrpnost maorských žen očekávajících návrat svých mužů neprávem vězněných za to, že se nechtěli přizpůsobit zavedeným zákonům. Tvář je podle zvyku tetovaná na spodním rtu a na bradě. Přesvědčivé přizpůsobení místní kultuře. Ale i to směřuje k sedlišťské Babě. Dá se říct, že Adamcova tvorba, to jsou odjezdy a návraty, z nichž se vrací obohacen o množství nápadů.

A aby toho nebylo málo, odvážil se připravit v roce 2005 1. mezinárodní sochařské sympozium v Sedlišťích u příležitosti první písemné zmínky v obci. Bylo to pro obec ctí. Byl v tom i počátek tajného snu Emila Adamce o vytvoření tradice. Byl to počátek něčeho, co také přirozeně navazovalo na tvůrčí minulost předků, neznámých stavitelů místního dřevěného skvostu, kostela. Na umělce, kteří kostel vyzdobili, a na generaci řezbářů, kteří ze Sedlišť pocházeli. V uskutečnění sympozia je možné vidět Adamcovu představu o spojení tvůrčího umění s přírodou a vytvoření v Sedlišťích symbolickou trasu ve tvaru srdce, kterou by mohly zdobit sochy z dalších sympozií. Trasa tak nabídne lidem procházku přírodou spjatou s lidským uměním a sochy se stanou prostředkem ke komunikaci autora s veřejností. A možná nabídnou i rozjímání nad hodnotami života. Sochy tak mohou vytvořit neiluzivní vztah mezi člověkem a přírodou.

Emil Adamec využil zkušeností ze zahraničních sympozií a určitě využil také zkušeností účastníka sedlišťského sympozia Jimmyho Racchiho z floridského Key Westu, kde již několik let pořádá sochařská sympozia.

O rok později byl uspořádán 2. ročník mezinárodního sochařského sympozia. Jeho duší byl opět Adamec. Dokázal zorganizovat setkání pěti evropských sochařů. Přijeli Chris Peterson z Holandska, Valentina Dusavitskaja a Jurij Tkačenko z Ruska, Antonín Gavlas z ČR a Emil Adamec. Jenom pro zajímavost: Jurij Tkačenko svoji mramorovou sochu nazval Sněžný vítr nad kopcem Baba. Součástí sympozia byla výstava v muzeu Lašská jizba a z podnětu sedlišťského malíře Romana Breta také práce v plenéru.

Deštný mrak IV, pískovec, 400 cm, Německo 2005, Emil Adamec

Sedliště uspořádáním symposií vytvořily novou kulturní tradici, která nemá v okolí obdobu. Tato činnost se samozřejmě neobešla bez podpory ochotných lidí a sponzorů.

Ať je Emil Adamec ve světě, ať kdekoli „běhá“ z jednoho státu do druhého, neopomene vedle České republiky uvést vždy Sedliště ve Slezsku. Po skončení 2. sochařského symposia v Sedlištích odjel na další symposium, tentokrát do Obernkirchenu v Německu. Na toto symposium bylo vybráno 10 umělců z přibližně 200 přihlášených a byl opět jediný za Českou republiku, a to za celou už dvacetiletou existenci symposia, která se pořádají každé tři roky. O zhotovené plastice mluví jako o návratu k abstrakci nebo jak říká ke stylizaci globálního projektu z pískovce nazvaný Deštivý mrak.

V den státního svátku Řecka 24. 3. 2007 odhalil starosta ostrova Thassosu Adamcovu sochu Matka s dítětem, která je umístěna na náměstí v západní části ostrova. Navíc má už připraveny dvě podoby sochy mořské panny Gorgony pro jiný přístav v Řecku a připravuje zhotovení sochy Zeus a Evropa ze šedesáti tunového mramorového bloku.

Na otázku o srozumitelnosti nebo čitelnosti svých soch, které by mohlo vést k pojmenování divákem, odpověděl Emil Adamec s odvoláním na svého profesora Jindřicha Zeithammela, že

má dílo mluvit samo za sebe, a to nejlépe už na první pohled a že divák by měl poznat, o co jde. Neměl by mít o něm žádné pochybnosti a dílo se má objevit bez textového vysvětlení. A protože svá díla dává na veřejná prostranství, je nutné, aby divák název „uhádl“.

Na další otázku, o jakou komunikaci díla s okolím vlastně jde a zda je možné uvažovat o přirozené agresivitě nebo o neagresivní komunikaci a o hrdém sebevědomí autora, odpovídá: *Se sebevědomím bych souhlasil, s agresivitou už méně, protože ve světě je jí přespříliš a umění by mělo spíš uklidňovat. Přesto moje díla v nadživotní velikosti tím, že zaujmou větší prostor, mohou působit trochu agresivně, ale v pozitivním smyslu, ne tedy v tvarosloví sochy.*

V sobotu 12. května 2007 se Emil Adamec vrátil z mezinárodního symposia z ruské Penzy, aby už odpoledne představil přivezené bronzové a sádrové plastiky svoje, své manželky To Lai Ha a hongkongského významného sochaře a svého tchána To Shui Minga. Součástí hojně navštěvené jednodenní výstavy nazvané Melodie bronzů byla také beseda s účastníky zájezdu do Hongkongu, Macaa a Číny.

Emil Adamec se narodil 11. listopadu 1972. Po celém světě úspěšně zastupuje Českou republiku a také Sedliště ve Slezsku. Navíc se mu daří své monumenty rozmísťovat po celém světě.

*Baba – Mariánský strom, Třešň, 500 cm, Ostrava 2005, Emil Adamec
Ilustrační foto v článku: Radek Komárek*

POZNÁMKY

1 Čtení o Sedlištích, Obecní úřad Sedliště, 2005, tisk GB Grafik, Sedliště, s. 302

Plž vřetenatka hrubá (*Vestia gulo*)

V České republice pouze na Těšínsku

Téměř nepřístupné severní svahy Velkého Polomu (1067 m n. m.) mají svůj zvláštní půvab. Však také díky této nepřístupnosti se zde můžeme setkat se zbytky smrkobukových porostů s příměsí jedle bělokoré a javoru klenu, s charakteristickým druhovým složením bylinného i stromového patra a se vzácnými druhy živočichů. Za účelem jejich ochrany zde byla v roce 1999 vyhlášena Přírodní rezervace Velký Polom na výměře 73,67 ha, rozkládající se ve výšce 860-1067 m n.m.

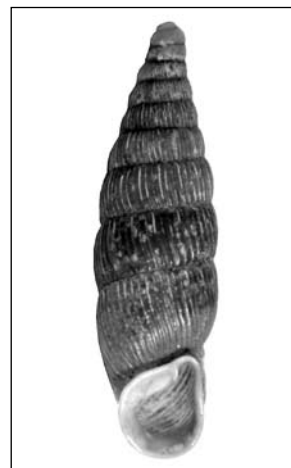
Střídání různých typů přírodního prostředí, od četných prameništ po kamenité až balvanité stanoviště, se odráží v pedologické rozmanitosti, která vytváří vhodné podmínky pro výskyt řady rostlinných a živočišných druhů. Právě na pra-

meništích se zde vzácně můžeme setkat mimo jiné s kriticky ohroženým karpatským druhem plže, vřetenatkou hrubou (*Vestia gulo*).

Ulita vřetenatky hrubé – jak již název napovídá – je silně vřetenovitá a pravidelně hrubě žebernatá, silnostěnná, s výškou 15-18 mm a šířkou 4,3-4,8 mm. Povrch ulity je mírně lesklý, světle rohově hnědý. Tato zápornatka je vázána na podsvahové lesní průsaky, kde se zdržuje pod tlejícím dřevem a jinou vegetací.

Ze zoogeografického hlediska vřetenatka hrubá představuje druh karpatského původu (karpatský endemit), přičemž četnost jejího výskytu klesá od východu k západu. V České republice se s ní proto můžeme setkat pouze na území Moravskoslezských Beskyd, konkrétně

Jiří Kupka

Vřetenatka hrubá (Vestia gulo) Foto Jiří Kupka

v české části Těšínského Slezska. Kromě několika málo lokalit v PR Velký Polom byl její výskyt prokázán ještě v NPR Mionší.

Vřetenatku hrubou tak právem můžeme považovat za „rodinné stříbro“ naší krásné malé vlasti, kterým Těšínsko bezesporu je.

LITERATURA

Horsák, M., Novák, J., 2006: Pales NPR Mionší – malakozoologický ráj v Beskydech. – *Malacologica Bohemoslovaca*, 5: 18–24. Online serial at <<http://mollusca.sav.sk>> 12-May-2006.

IUCN 2001: IUCN Red List Categories and Criteria : Version 3.1. IUCN Species Survival Commission. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. Juříčková, L., Horsák, M., Beran, L., 2001: Check-list of the molluscs (Mollusca) of the Czech Republic. – *Acta Soc. Zool. Bohem.*, 65: 25–40.

Jaskula, F., a kol., 2004: Chráněná krajinná oblast Beskydy. In: Weissmannová, H. a kol. (2004): Chráněná území ČR – Ostravsko, svazek X. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha, str. 302–388.

Kupka, J., 2006: Inventarizační průzkum v PR Velký Polom z oboru malakozoologie a herpetologie. [Ms. Depon in S CHKO Beskydy, Rožnov p. R.].

Ložek, V., 1956: Klíč k určování československých měkkýšů. – SAV, Bratislava, 437 pp.

Úprava rukopisu pro časopis Těšínsko

Redakce časopisu Těšínsko přijímá k publikaci články zpracované textovými editory v rozsahu 2 až 16 stran normalizovaného strojopisu, tj. 1800 znaků i s mezerami na 1 straně strojopisu.

Příspěvky se přijímají také v elektronické formě některého z aktuálních formátů Word jako textové soubory obsahující normalizovaný strojopis (bez vložených obrázků a zalomených sloupců).

Data můžete posílat prostřednictvím sítě Internet, ale současně je nezbytné předat nebo zaslat poštou příspěvek souběžně i v tištěné formě. Nevyžádané rukopisy a diskety se nevracejí.

PŘI PSÁNÍ TEXTU JE NUTNÉ RESPEKTOVAT NÁSLEDUJÍCÍ PRAVIDLA:

- Klávesu ENTER používejte pouze k oddělení odstavců, nikoli řádků.
- K odsazování prvního řádku odstavce nepoužívejte klávesu TAB, ani několik úhozů mezerou.
- Vyvarujte se zdvojených mezer.
- Text nijak složitě neformátujte, tzn. necentrujte titulky, neměňte velikost písma, vypněte dělení slov. Musí být vypnuty všechny funkce pro automatické odrážky a číslování, ohraničování, stínování, sloupce, mezery před odstavcem nebo za ním, dále funkce pro poznámky pod čarou, hypertextové a křížové odkazy, vkládání elektronických adres.
- Tabulky se přijímají výhradně ve formátu MS Excel nebo jako prostý text s tabulátorovým členěním.
- V žádném případě ne vkládejte do textu obrázky, dodejte je zvlášť uložené v nějakém grafickém souboru (EPS, JPG, TIFF, minimální rozlišení 250 dpi) nebo raději v klasické „papírové“ podobě.
- Součástí je poznámkový aparát umístěný až za vlastním textem, nikoliv umístěný poznámkový aparát pod čarou. V hlavním textu jsou poznámky označené číslem (horním indexem) bez závorky. Písmo u poznámek na konci textu je výchozí - jako v hlavním textu, řádkování také, zarovnání je doleva, poznámky jsou číselně řazeny.
- Poznámka u knihy obsahuje: příjemní, jméno, název knihy, místo vydání s rokem vydání, číslo strany, na které je odkaz (vzor: Müller, Karel: Pečeti a znaky obcí českého Těšínska. Český Těšín 1997, s. 13 – 14.).
- Poznámka u časopisu obsahuje: příjmení, jméno, název článku, název časopisu, ročník časopisu, rok vydání, číslo časopisu a číslo strany, na které je odkaz. (vzor: Al Saheb, Jan: K počátkům farnosti na Borové. Těšínsko, 47, 2004, č. 2, s. 3.)

POUŽÍVEJTE POVINNÉ ARCHIVNÍ ZKRATKY VYCHÁZEJÍCÍ Z ÚŘEDNÍCH NÁZVŮ:

ZA = Zemský archiv v Opavě

MZA = Moravský zemský archiv v Brně

NA = Národní archiv v Praze

SOA = Státní oblastní archiv (např. SOA v Třeboni)

SOKA = Státní okresní archiv (např. SOKA Karviná)

VZOR PRO POZNÁMKY:

- 1 Müller, Karel: Pečeti a znaky obcí českého Těšínska. Český Těšín 1997, s. 13 – 14.
- 2 Moravský zemský archiv v Brně, G 2 – Nová sbírka, sign. 696/8.
- 3 Tamtéž, sign. 696/8b.
- 4 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc (dále jen ACO), kniha č. 147, pag. 541–542, tamtéž, fond ÚRAS, inv. č. 8950, sign. E 14/8-1, č. k. 1140.
- 5 Winter, Eduard: Josefismus a jeho dějiny. Praha 1945, s. 134, srovnej: Zlámal, Bohumil: Příručka českých církevních dějin VIII. Praha 1971, s. 80, poznámka č. 2, Medek, Václav: Cesta české a moravské církve staletími. Praha 1982, s. 270, Melmuková, Eva: Patent zvaný toleranční. Praha 1999, s. 22, volněji také Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin. Praha 1991, s. 166.
- 6 Šopák, Pavel: Radnice ve Slezské Ostravě. Vlastivědné listy 21, 1995, č. 1, s. 20; Šerka, Josef: Historie výstavby Nové radnice v Moravské Ostravě. In: Ostrava 18. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, Ostrava 1997, s. 266.

VZOR PRO WWW DOKUMENTY:

Státní technická knihovna. Koordinační pracoviště pro PSH, Polytechnický strukturovaný heslář. [WWW dokument]
<http://olc2.feld.cvut.cz/psh/psh.html> (stav k 6. 11. 2000)

Města a obce Těšínska se představují

TŘINEC

První písemná zmínka o vsi Třinec pochází z roku 1444. Nejstarší období dějin Třince je hodně zamlžené a dnes se dá již těžko rekonstruovat.

Podrobnější zprávu o obci Třinec podává až urbář z roku 1770, v té době byl vlastnictvím sv. pánů ze Saint-Genois. V roce 1799 ho prodali arciknížeti Albertu Morici Saskému (zeti Marie Terezie) a Třinec se tak stal součástí majetků Těšínské komory, v té době náležející arciknížatům saskotěšínským. Roku 1822 přešel Třinec do vlastnictví arciknížete Karla, který se spolu s vedením Těšínské komory rozhodl využít zdejších četných zdrojů v podobě nalezišť železné rudy, dostatku vody, zásob dřeva i výhodné polohy a levné pracovní síly a založil zde roku 1839 železářny. Jejich založení bylo významným mezníkem historie Třince i širokého okolí, z dosud bezvýznamné vesnice se stalo významné průmyslové centrum, jímž zůstalo dodnes. Rozhodující význam pro rozvoj obce i huti měla výstavba Košicko-bohumínské dráhy, která byla dokončena roku 1871. Ekonomický rozkvět byl provázen prudkým rozvojem veřejných institucí. V roce 1877 byla zřízena četnická stanice, o rok později pošta, v roce 1897 nemocnice na území Konské.

Po I. světové válce 10. srpna 1920 byly na velvyslanecké konferenci stanoveny hranice Československa a Třinec byl připojen k Československé republice.

Dne 24. 9. 1928 se zastupitelstvo usneslo, aby obec byla povýšena na město. Skutečnost nebyla jednoduchá. Teprve osobní intervence u prezidenta T. G. Masaryka rozhodla, že Československá vláda jmenovala rozhodnutím dne 11. 12. 1930 obec Třinec městem.

V roce 1946 byla zahájena integrace, k městu Třinci začaly připojovat okolní obce.

V současné době tvoří území města Třince katastry Český Puncov (Osůvky), Dolní a Horní Líštná, Guty, Karpentná, Kojkovice, Konská, Lyžbice, Nebory, Oldřichovice a Tyra.

Na území Třince v Gutech se nachází jeden z nejstarších církevních objektů v Pobeskydí – dřevěný kostel Božího těla z r. 1563. Další z církevních památek - katolický kostel sv. Albrechta v cihlovém pseudogotickém slohu - byl postaven v letech 1883 – 1885, evangelický kostel pak v roce 1899.

Třinecké železářny jsou podnikem s nejdelší tradicí hutní výroby v České republice, k jejich významným dceřiným a přidruženým společnostem dnes patří: Energetika Třinec, a.s., D5 Třinec, a.s., TŽ - strojírenská výroba, a.s., Slévárny Třinec, a.s., Refrasil, s.r.o. Třinec, Třinecká projekce, a.s. V Třinci působí další významné firmy jako jsou např. WALMARK, SKANSKA CZ – pozemní stavitelství, Vesuvius Solar Cricible, Gardena ...

Třincem vede mezinárodní silnice I. třídy E75 z Polska přes Český Těšín do Žiliny. Město je dostupné také po železnici na mezinárodním vlakovém koridoru mezi Bohumínem a Žilinou. V okolí je řada hraničních přechodů do Polska a na Slovensko. V samotném městě – části Horní Líštná byl vybudován nový hraniční přechod s Polskem pro pěší a osobní automobilovou dopravu.

V Třinci je možno navštívit Muzeum Třineckých železáren a města Třince, uměleckou galerii, hvězdárnu, kino Kosmos a nebo některou z knihoven. Dům kultury Trisia pořádá řadu kulturních akcí a nabízí vzdělávací programy. K rekreaci a sportu je možno využít třinecké koupaliště (1932), zimní stadion v Třinci-Borku (1938) nebo nedaleké golfové hřiště v Ropici. V Třinci nechybí ani úřad práce, finanční a městský úřad, který má od 1. 1. 2003 statut pověřeného úřadu pro celý blízký region.

Dnes je Třinec nejen významným průmyslovým a společenským centrem celého regionu, ale díky své podhorské poloze také významnou turistickou „základnou“. Milovníci přírody a turistiky si mohou vyšlápnout na některý z vrcholů, např. Čantoryji či Ostrý, nebo využít sedačkovou lanovku z Oldřichovic na Javorový. Poznávání přírody a rekreaci nabízí naučná stezka Jahodná (z příměstského lesa v Třinci, 4 km).

Adresa městského úřadu: Městský úřad Třinec, Jablunkovská 160, 739 61 Třinec – Staré město, tel.: +420 558 306 111, e-mail: sekretariat@trinecko.cz • Jméno současného starosty: RNDr. Věra Palkovská • Počet členů zastupitelstva: 33 zástupců politických stran (KDU-ČSL – 2 mandáty, ODS – 5 mandátů, ČSSD – 6 mandátů, KSČM – 3 mandáty, NK – 3 mandáty, Třinecká volba 2006 – 6 mandátů, Coexistentia – 1 mandát, Osob. pro Třinec, sdr. nez. kan. – 7 mandátů) • Počet obyvatel k 1. 1. 2006: 37 841, z toho 18 348 mužů a 19 493 žen • Rozloha: město Třinec 85,11 km² Text Zuzana Gnidová, sbírka pohlednic Muzea Těšínska, foto archiv Města Třince

